Переклад Бориса Тена

ДІЙОВІ ОСОБИ

Дункан, король Шотландії.

Малкольм

> його сини.

Дональбайн

Макбет

> королівські воєначальники.

Банко

Макдуф

Ленокс

Росе шотландські вельможі.

Ментіс

Ангус

Кет

Флінс, син Банко.

Сівард, граф Нортемберленд, англійський воєначальник.

Молодий Сівард, його син.

Септон, офіцер з Макбетового почту.

Син Макдуфа.

Англійський лікар.

Шотландський лікар.

Сержант.

Старий.

Троє вбивць.

Леді Макбет,

Леді Макдуф.

Придворна дама.

Геката.

Три відьми.

Привид Банко та інші примари.

Вельможі, дворяни, офіцери, солдати, слуги, гінці.

Місце дії — Шотландія, переважно палац Макбета; наприкінці IV дії — Англія.

ДІЯ ПЕРША

СЦЕНА 1

Пустельна місцевість. Грім і блискавка.

Входять три відьми.

1-а відьма Коли ще стрінемося ми

Під зливу, блискавки й громи?

2-а відьма Коли в бою якась одна

Здолає іншу сторона.

3-я відьма Нехай же швидше день мина.

1-а відьма Де ж зійдемось?

2-а відьма На пустирі.

3-я відьма Макбет там буде в тій порі.

1-а відьма йду, котку! Жабин крик луна!

Всі Є зло в добрі, добро у злі;

Летім мерщій в туманній млі!

Зникають.

СЦЕНА 2

Табір біля Форреса. Чути бойові сигнали.

Входять король Дункан, Малкольм, Дональбайн, Ленокс і почет. Назустріч їм іде поранений сержант.

Дункан Це хто — увесь в крові? Здається, зможе

Він нам про заколот усі новини

Розповісти.

Малкольм Це той сержант, боєць

Рішучий і відважний, що мене

З полону визволив. Привіт, сміливцю!

Розказуй, друже, королю про січу.

Як там?

Сержант Непевно. Наче два плавці

Знеможено зчепились і в безсиллі

Заклякли. Там безжальний Макдональд

(Злочинець справжній — сонмищем підлот

Негідника природа наділила)

Набрав на заході по островах

Ірландської піхоти. І фортуна

На кляті підступи його всміхнулась,
Немов повія. Але все намарно —
Макбет хоробрий (зватись так він гідний),
На неї не зважаючи, мечем,
Який димився кров'ю ворогів,
Як доблесті обранець
Пробив свій шлях, впритул з поганцем стрівсь.
Не ручкався, не церемонився з ним,
А розпоров од пупа аж до щік
І голову на мурі почепив.
Дункан О доблесний кузен! Достойний муж!
Сержант Як часом з сонцем вранішнім приходять
Шторми шалені йстрашні громи,
Так радість, що здавалася близькою,
Затьмарилася. Знай, королю, знай —
Як справедливість і звитяга наша
Погнали геть ірландців прудконогих,
Норвезький владар влучив слушну мить
І свіжим військом при блискучій зброї
На нас напав.
Дункан Це наших полководців
Макбета й Банко налякало?
Сержант Так,
Як заєць — лева, горобці — орлів.
Коли казати щиро, то немов
Гармати, що заряд подвійний мають,
Удвічі дужче били ворогів,-
Хотіли кров'ю свіжою умитись
А чи Голгофу нагадати їм,
Сказати важко...
Я слабну, помочі жадають рани...
Дункан Тобі твої слова і рани личать:
Ті й ті почесні. Лікаря йому!
Сержанта виводять.
Входять Росе і Ангус.

Це ХТО прийшов?
Ленокс Достойний росський тан.
Ленокс Як сяють очі! Незвичайну вість
Несе він.
Росе Короля — хай бог боронить!
Дункан Відкіль прибув, достойний тане?
Росе З Файфа,
Королю,— вже на наше військо стяги
Норвезькі прохолоду навівають.
Король Норвегії й кавдорський зрадник
На нас напали із численним військом.
Але'Макбет, Беллони наречений,
В броню закутий, сміло в бій вступив-
Рука з рукою, груди із грудьми —
І загнуздав зухвалий дух,— ми врешті
Перемогли.
Дункан Яке то щастя!
Росе Нині
Свенон, король норвезький, просить миру;
Ми вбитих не дали йому ховати,
Аж поки у Сент-Кольмі він сплатив
Нам десять тисяч золотих данини.
Дункан Кавдорський тан нас більш уже не зрадить.
Іди ж із смертним вироком до нього,
Макбета ж привітай кавдорським таном.
Росе Все виконано буде.
Дункан Що втратив той, то все Макбет здобуде.
Виходять.
СЦЕНА 3
Пустир. Лунає грім.
Входять три відьми.
1-а відьма Де, сестро, ти була?
2-а відьма Свиней труїла.
3-я відьма А ти ж де, сестро?
1-а відьма В матросихи сиділа.

У неї в пелені каштанів повно.
Вона все лущить, лущить їх та лущить...
"Дай трішечки",— прошу.
А товстозада в крик: "Геть звідси, відьмо!"
Поплив на "Тигрі" муж її в Алеппо,
Помчу, як щур той без хвоста,
За ним услід, услід, услід.
2-а відьма А я подму ще вітерцем.
1-а відьма Красненько дякую за це.
3-я відьма І я своїм тобі повію.
1-а відьма Та й я вітрами володію.
В кожну гавань вони дмуть,
Скрізь, куди покаже путь
Компас моряка.
Висхне він, неначе сіно,
Сну не матиме й спочину
Ані вдень ані вночі,
Ледве-ледве живучи.
Щоб за тижнів тричі сім
Схуд, змарнів на диво всім,-
Хоч його й не потоплю,
Буде лихо кораблю.
Ось, дивіться!
2-а відьма Що це, що?
1-а відьма Палець. Лоцман вів судно,
Та пішов із ним на дно.
3-я відьма Чуєш, чуєш, барабан?
Йде Макбет, славетний тан.
Всі Линьмо, сестри, линьмо колом
Над водою і над долом,
Линьмо, сестри, линьмо, милі.
Тричі лине кожна з нас,
Тричі три — це дев'ять раз...
Стій... Закляття в силі.
Входять Макбет і Банко.

Макбет О, день цей — найстрашніший і найкращий.
Банко Чи тут до Форреса далеко?.. Хто це?
Які вони страшні і жалюгідні!
Так наче то не жителі землі,
Хоч ходять по землі. Хто ви такі?
Чи ви живі? Мене ви зрозуміли?
Здається, так,— бо до сухих губів
Пошерхлий палець кожна прикладає.
Сказав би: ви — жінки, якби не сиві
Ті ваші бороди.
Макбет Кажіть же, хто ви!
1-а відьма Макбете, славен будь, гламіський тане!
2-а відьма Макбете, славен будь, кавдорський тане!
3-я відьма Макбете, славен будь, король майбутній!
'Банко Здригнувся ти? Невже страшать тебе
Слова приємні? Ви ж, іменням правди,-
Примари ви чи ті, на кого схожі? —•
Супутника шляхетного мого
Ви вшанували титулом достойним
Та віщуванням слави схвилювали
И надією на трон. Мені ж нічого
Ви не сказали. Як спроможні ви
У засівах майбутніх розрізняти,
Чиє зерно зросте, чиє загине —
Скажіть мені,— ні ласки я не жду,
Ані погроз я ваших не злякаюсь.
1-а відьма Будь славен!
2-а відьма Славен!
3-я відьма Славен!
1-а відьма Ти менший від Макбета, але більший.
2-а відьма Ти щастя маєш менше — й щасливіший.
3-я відьма Ти не король, а родиш королів.
Макбету й Банко — слава і хвала!
1-а відьма Хвала і слава Банко і Макбету!
Макбет Стривайте-но, віщунки загадкові!

Вмер Сінел, батько мій, я-тан гламіський.
Це ясно. Та живий ще тан кавдорський
І благоденствує. А королем
Шотландії мені не легше стати,
Аніж кавдорським таном. Звідки в вас
Ці вісті дивні? Й звідки ви самі,
И чого нас серед пустиря спинили
Вітанням віщувальним? Ну, кажіть!
Відьми зникають.
Банко В землі є бульбашки, як і в воді,
Оце й були вони. Та де поділись?
Макбет Розтанули. Те, що здавалось тілом,
Розвіяв вітер. Жаль, та вже нема їх.
Банко Але чи справді тут вони стояли,
Чи ми з тобою блекоти наїлись?
Макбет Твої нащадки — королі.
Банко А ти
Сам будеш королем.
Макбет А ще ж і таном
Кавдорським, чи не так? А хто це йде?
Входять Росе і Ангус.
Росе Король зрадів, про успіх твій почувши,
Макбете славний. А коли читав,
Як ти здолав бунтівника в двобої,
У нім хвала із подивом змагалась
Німим, і решту дня він пильно стежив,
Як ти прорвав норвезькі щільні лави,
Безстрашний перед видивами смерті,
Що ти їх сам створив. Тим часом вісті
Летіли з бойовища ненастанно,
І додавала кожна з тих вістей
Похвал тобі, спорі королівства,
Складаючи їх до підніжжя трону.
Ангус Король тобі подяку шле й до себе
Запрошує. Там буде й нагорода.

Росе На запоруку більшої шаноби
Звелів тебе король наш величати
Кавдорським таном.З титулом новим
Вітаю!
Банко
(убік)
Як? Диявол правду мовив?
Макбет Кавдорський тан живий. Навіщо в шати
Чужі мене вдягати?
Ангус Ще живий він,
Та за тяжку провину він життям
Заплатить. Чи з норвежцем був у спілці,
Чи заколотнику допомагав
Таємно він, чи з обома вітчизні
Він на загибель діяв — я не знаю,
Але в державній зраді він признався
І вже не тан.
Макбет
(убік)
Гламіський тан, кавдорський,
А там — корона.
(До Росса й Ангуса)
Дякую вам щиро.
(Стиха, до Банко)
Чи віриш ти, що будуть королями
Твої нащадки? Так сказали ті,
Що таном нарекли мене кавдорським.
Банко
(стиха, до Макбета)
Коли їм вірити, то можна мріять
Про королівський трон. Та це — страшне.
Щоб навернути лихо, сили тьми
Нам іноді облесно шепчуть правду
І зваблюють нас чесністю в дрібницях
У глибочінь облуди.

(До Росса й Ангуса)
На кілька слів, кузени.
(Стиха розмовляє з ними)
Макбет
(убік)
Вже збулися
Два віщування — як пролог до драми,
Де тема — царство.
(До Росса й Ангуса)
Дякую, панове.
(Вбік)
Ні злом не може бути, ні добром
Ця заохота надприродна. Справді,
Якщо це зло, чом з успіху воно
І з правди почалось,— я ж тан кавдорський!
Якщо добро, чого ж від дум жахливих
На голові встає волосся дибом
І серце мов скажене в ребра б'є
Наперекір природі? Страх уявний
Від справжнього ще більше нас лякає.
Сама лиш думка про ймовірне вбивство
Притьмарила мій ум, зв'язала руки,
Весь світ навколо мене обернула
В порожню тінь.
Банко
(до Росса й Ангуса)
Хвилюється він тяжко.
Макбет
(убік)
Нехай, вінець пообіцявши, доля
Сама мене й вінчає.
Банко В новім стані
Йому, неначе в одязі новому,-
Незручно чується.
Макбет

(убік)
Е, будь-що-будь!
Покаже час, яку обрати путь.
Банко Достойний тане, ми ждемо на тебе.
Макбет Пробачте, друзі. Спогади обсіли
Мій розум стомлений. Але ваш труд
Я записав у серце і щодня
Читатиму. Ходім до короля.
(Стиха, до Банко)
Про все подумай, що тут сталось. Згодом,
Коли все зважимо, з тобою ми
Відверто поговоримо.
Банко
(стиха, до Макбета)
Охоче.
Макбет
(стиха, до Банко)
А поки що — мовчи. Ходім.
Виходять.
СЦЕНА 4
Форрес. Зала в палаці.
Фанфари.
Входять Дункан, Малкольм, Дональбайн, Леноко J почет.
Дункан Кавдора страчено? Вернулись ті,
Кому я доручив це?
Малкольм. Ні, владарю.
Вони ще не вернулись. Та мені
Один із свідків страти розповів —
У всім признався зрадник, і прощення
У вашої величності благав,
І щиро каявся. З життям прощався
Достойніше, як жив. Він смерть прийняв,
Неначе здавна помирати вчився,
І найдорожче він відкинув, ніби
Пусту дрібницю.

Дункан Ні, не вмієм ми
Із виразу облич думки читати.
Адже цьому васалові я завжди
Так довіряв.
Входять М а кбет, Банко, Росе і Ангус.
О мій кузене славний!
І досі на мені важкий тягар
Невдячності. Але ти мчав так прудко,
Що і найшвидшим крилам нагороди
Тебе не наздогнать. Хотів би я,
Щоб меншими були твої заслуги,
Віддячити тоді я зміг би гідно
За них. Тепер сказати мушу так:
Твої заслуги вищі від подяк.
Макбет Служу величності я вашій вірно —
У цім обов'язку є й нагорода.
Приймати послуги належить вам,
Нам — бути дітьми й слугами престолу
И робити все, щоб заслужити вашу
Любов і шану.
Дункан Бажаним будь гостем.
Тебе ростив я й дбатиму, щоб далі
Ти виростав. Мій Банко благородний!
Ти заслужив не меншого,— хай це
Відомо буде всім. Дозволь тебе
До серця пригорнуть.
Банко Як в нім дозрію,
Ваш буде урожай.
Дункан Такого щастя
Я повен, що воно сховатись прагне
У росах смутку. Діти рідні, тани,
Усі, хто поруч з троном нашим,— знайте:
На нього право ми передаєм
Своєму первістку Малкольму й титул
"Принц Кемберлендський" надаєм йому.

Та не лише йому шаноби знаки —
Вони сіятимуть, неначе зорі,
На всіх достойних. В Інвернес, Макбете,
Рушаймо, нашу дружбу закріпити.
Макбет Важкий мені спочин, що вам не служить.
Повинен сам я вісником помчати-•
Дружину звісткою про ваш приїзд
Потішити.
Дункан Кавдоре мій достойний!
Макбет
(убік)
Принц Кемберлендський на шляхах моїх —
Проб'юся чи спіткнусь об цей поріг!
О зорі, в душу не світіть мою —
Глибокий, чорний замір я таю!
Померкніть, очі, коли вас страшить
Те, що рука ця має довершить!
(Виходить)
Дункан Так, добрий Банко, він одваги повен,
Його хвалити — наче на бенкеті
Розкошувати. їдьмо вслід за ним.
Він поспішив, щоб гідно нас прийняти.
Який безцінний родич!
Фанфари.
Виходять.
СЦЕНА 5
Інвернес. Зала в замку Макбета.
Входить леді Макбет, читаючи листа.
Леді Макбет "Вони мене перестріли в день перемоги, і я незабаром пересвідчився, що знання у них вищі за людські. Я запалав бажанням розпитати їх докладніше, але вони розтанули в повітрі. Не встиг я отямитись, як з'явилися посланці від короля і привітали мене кавдорським таном, титулом, що ним незадовго до того мене вшанували оті віщі сестри, пророкуючи мені ще більшу велич словами: "Макбете, славен будь, король майбутній!" Вва-

жаю за обов'язок сповістити про це тебе, найдорожча співучасниці мого величчя, щоб ти, бува, не втратила належної тобі радості, не відаючи про ту велич, яка на тебе чекає. Збережи це в своєму серці і до зустрічі".
Гламіський ти й кавдорський тан і станеш
Тим, що провіщено тобі. Одначе
Всмоктав ти надмір людяності разом
Із молоком, щоб вибрать шлях короткий.
Ти честолюбний і величчя прагнеш,
Але без злочину зійти бажаєш
На висоту й, невинним залишившись
І чесно гравши, виграти обманом.
Ти чуєш клич: "Зроби — і все твоє!"
І стримує тебе лиш тільки страх,
Але не небажання! йди сюди —
Свій дух тобі я в ухо увіллю
І владним словом знищу перепони
Поміж тобою й золотим вінцем.
Що доля ним і сили надприродні
Тебе вінчали.
Входить слуга.
Що сказати маєш?
Слуга Король надвечір буде тут.
Леді Макбет Безумцю!
Та з ним же твій владар. Коли б це так,
То він давно мене оповістив би.
Слуга Пробачте, правда це. Наш тан в дорозі.
Гінця послав до вас поперед себе —
Той так засапався, що ледве-ледве
Міг говорить.
Леді Макбет Подбай про нього. Звістку
Важливу він приніс.
Слуга виходить.
І крук на мурі
Захрип, прокаркавши про цей фатальний

Приїзд Дункана в замок. Духи смерті,
Сюди, до мене! Стать мою жіночу
Змініть, від голови до п'ят наситьте
Злобою лютою, згустіте кров,
Не допускайте жалощів до серця,
Щоб наміру жорстокого мого
й рішучості незламної природа
Не похитнула каяттям. До персів
Моїх прилиньте, оберніть у жовч
їх молоко, о демони убивства,
Хоч де б ви злу служили. Темна ноче,
Зійди, вповита хмурим димом пекла,
Щоб ніж тих ран, яких завдасть, не бачив,
Щоб небо, розірвавши мли покрови,
Не закричало: "Стій!"
Входить Макбет.
Великий тане
Кавдору і Гламісу, потім —більший!
З нікчемної сучасності мене
Твій лист підніс на височінь, і от
Живу майбутнім я.
Макбет Моя любове,
Дункан приїде на ніч.
Леді Макбет А коли
Від'їхать має?
Макбет Завтра.
Леді Макбет О, ніколи
Йому того вже "завтра" не побачить!
Твоє обличчя, тане мій, мов книга,-•
В нім дивні речі можна прочитати.
Щоб обдурити всіх, сам будь як всії
Надай привітності очам і мові,
Безвинним квітом стань, під ним змією
Згорнися. Гостя ти зустрінь привітно
І покладись на мене цеї ночі,

Щоб ночі й дні ми на чолі держави
Пили солодкий плин шаноби й слави.
Макбет Про це пізніше.
Леді Макбет Будь веселим, ґречним:
Хто хмурий, той здається небезпечним.
Все інше я беру на себе.
Виходять.
СЦЕНА 6
Там же. Перед замком Макбета.
Сурми.
При світлі смолоскипів входять Дункан, Малкольм, Дональбанн,
Банко, Ленокс, Макдуф, Росе, Ангус і почет.
Дункан Стоїть цей замок в затишній місцині —
Повітря чисте й лагідне тут ніжить
Нам почуття.
Банко А стриж, цей літній гість,
Що під карнизом храмовим гніздиться,
Нехибний знак, що дихає тут небо
Спокоєм. В замку й виступу немає,
Де ці птахи колисок не ліпили б
Своїх висячих. Там же, де вони
Гніздитись люблять, я давно помітив,
Повітря чисте.
Входить леді Макбет.
Дункан Ось і господиня.
Хай нам любов і завдає турбот,
А вдячні ми за неї. Так і ви —
Просіть відплати в бога за турботи,
А нам подякуйте.
Леді Макбет Всіх послуг наших,
Хоч хай би ми почетверили їх,
Не досить, як рівнять з тією честю,
Що виявила нам величність ваша,
В наш завітавши дім. За вей старі
Й нові щедроти ми повік за вас

Молитись будемо.
Дункан Де ж тан кавдорськш'і?
За ним ми мчали вслід, щоб наздогнати
В путі, але він вершник незрівнянний.
Та підганяли ще його остроги
Кохання; тож, прекрасна господине,
Ми ваші гості.
Леді Макбет Ми до послуг ваших.
Бо й ми самі, і все, що нам належить,
Величності належить вашій. Все
Ми раді скласти вам до ніг.
Дункан Дозвольте
Подати руку вам, ходімо разом
До мужа вашого,— він любий нам,
Ми відзначатимем його й надалі.
Прошу, міледі.
Виходять.
СЦЕНА 7
Замок Макбета.
Сурми і смолоскипи.
Через сцену проходять мажордом І слуги зі стравами та посудом. Потім входить Макбет.
Макбет Якби кінець був усьому кінцем,
То чим скоріш би сталось це, тим краще.
Якби убивство наслідків не мало
І закінчилося одним ударом,
Що все назавжди розв'язав йи тут,
На мілині в просторах вічних часу,-
Тоді могли б ми ризикнуть блаженством.
Та суд чекає нас і в цьому світі.
Кривавий злочин завжди до злочинця
Вертається: холодне правосуддя
Дає лам випити отруту нашу.
Король подвійну має охорону:
Як родич і підданий, я повинен

Сам захищать його. Я ще й господар
І мушу двері від убивць замкнути,
А не самому йти з ножем. До того ж
Владарював Дункан так милосердно,
Тримав так чисто свій високий сан,
Що, наче ангели еурмоязикі,
Його чесноти закричать про помсту;
Жаль— голе немовля на крилах вітру
Чи херувим небесний на баскому
Коні — дихне всім в очі вість жахливу,
Т сльози вітер зливою зупинять.
Не маю чим я намір свій острожить-
Тож честолюбство, здибившись на мить,
Враз валиться з сідла.
Входить леді Макбет.
Ну, що нового?
Jledi Макбет Вечерять він кінчає. А чого
Ти вийшов?
Макбет Він питав про мене?
Леді Макбет Звісно.
Макбет Мабуть, покинути цю справу треба.
Він так ушанував мене, що славу
Здобув я золоту в очах народу.
Похизуватись би в новім убранні,-
Скидать його не притьмом.
Леді Макбет Чи не був
Твій намір п'яний і тепер, проспавшись,
Блідий, зелений, на свою рішучість
Ледь поглядає? Відтепер такої ж
Я думки й про твою любов. Чи ти
Таким сміливцем буть не можеш в ділі,
Як на словах? Чи хочеш ти придбати
Те, що вважаєш якнайвищим благом,
І боягузом жить свідомо? Може,
"І хочеться, і колеться", як кішці

В отім прислів'ї?
Макбет Годі вже, мовчи!
Я смію все, що можуть люди сміти.
Хто сміє більше, той вже не людина.
Леді Макбет Який же звір штовхнув тебе свій намір
Розкрить мені? Тоді ти був людина
І станеш нею більше, як посмієш
Рішучий крок зробить. Нагоду слушну
Ти так хотів собі створити, й ось,
Коли нагода трапилась сама,
Ти відступаєш. Груддю годувала
Я немовля і знаю, як це любо,
Коли воно всміхнеться, але з ясен
Беззубих вирвала б я свій сосок
І голову дитяті розтрощила б,
Коли б клялась, як ти.
Макбет А як не вийде?
Леді Макбет Не вийде?! Лиш одвагу ти напруж,
І вийде все. Коли Дункан засне
(А це настане швидко — натомився
З дороги він), двох спальників його
Так брагою й вином я почастую,
Що випарю в них пам'ять — стража мозку,-
їх розум перегонним кубом стане.
Коли ж тіла їх у свинячім сні
Лежатимуть, мов трупи бездиханні,
Ми зробимо з беззахисним Дунканом
Все, що захочемо, й на п'яних слуг
За гріх усю провину складемо.
Макбет Віднині лиш синів мені народжуй.
Твій гарт безстрашний створювать повинен
Лише мужів. Хто може сумніватись
В провині слуг, коли кинджали їхні
У діло пустимо і кров'ю їх
Замастимо?

Леді Макбет Хто не повірить нам,
Як тужно заголосим над померлим?
Макбет Я зважився, напружені всі м'язи,
Готовий я на вчинок цей страшний.
Ходімо в зал,— облудністю лиця
Прикриймо те, з чим криються серця.

ДІЯ ДРУГА

СЦЕНА 1

Інвернес. Подвір'я в замку Макбета.
Входить Банко, попереду — Ф л і н с із смолоскипом.
Банко Котра година, сину мій?
Флінс Вже місяць
Зайшов. Одначе дзиґарів не чув я.
Банко Зайшов, то, певно, північ.
Флінс Ні, пізніше.
Банко Візьми мій меч. Скупляться в небесах.
Згасили всі свічки... Візьми й цю зброю.
Сон, мов свинець, обтяжує повіки,
Але лягать не зважуюсь. О небо!
Обережи мене від грішних дум,
Що спокушають нас вночі. Дай меч мій.
Входять Макбет і слуга із смолоскипом.
Це хто там?
Макбет Друг.
Банко Ти ще не спиш? Король
Вже в ліжку. Він у настрої чудовім
І щедро слуг твоїх нагородив.
А діамант цей шле твоїй дружині,
Як кращій з господинь. —Без міри він
Всім задоволений.
Макбет Прибув до нас
Він несподівано. Ми частували
його чим довелось.
Банко Було все добре.

Мені ж сьогодні віщі сестри снились —
Є й частка правди в тих словах про тебе.
Макбет А я й забув про них. Та, як захочеш,
Ми, вибравши часину, на дозвіллі
Про це ще поговорим.
Банко Я не проти.
Макбет Коли дотримаєш зі мною згоди,
То й шану матимеш.
Банко Якщо ганьбою
Себе не вкрию, прагнучи пошани,
Обов'язку не зраджу і сумління,
Тоді я згоден.
Макбет Добрих снів тобі!
Банко Сердечно дякую. Й тобі того ж...
Банко і Флінс виходять.
Макбет
(до слуги)
Скажи, нехай мені подзвонить леді,
Напій приготувавши на ніч. Сам же
Йди спать.
Слуга виходить.
Що бачу я? Передо мною
Кинджал! Руків'ям він лежить до мене.
Ану, вхоплю! В руках — нема нічого,
Та бачу я тебе. Це що ж? Фатальне
Видіння, лиш очам, а не руці
Доступне? Витвір мозку гарячковий?
Та ні, тебе так само відчуваю,
Як цей кинджал, що з піхов вийняв я.
Ту саму путь ти вказуєш мені,
Якою з цею ж зброєю ішов я,
Чи хибить зір, чи інші всі чуття —
Одначе в мене ти перед очима,
Краплини крові бачу я на лезі,
Раніш їх не було там... Ні, я марю,

І задум мій кривавий наяву
Ввижається очам. Півсвіту спить
Спокійно, і природа наче мертва,-
Лише облудні мрії сон тривожать.
Бліду Гекату славлять чарівниці;
Виття вовків, дозорців власних, вчувши,
У пітьмі крадеться німою тінню
Хирляве вбивство, наче ґвалтівник
Лихий Тарквіній до своєї жертви.
О вічно непорушна твердь землі,
Моїх не слухай кроків, щоб каміння
Не заволало й не злякало тиші
Жахливої, що ночі цій так личить.
Я ще погрожую, а він живий —
Від зайвих слів холоне запал дій.
Чути дзвін.
Пора. Дзвін заклику уже лунає.
Його, Дункане, ти не дослухай,
Тебе покличе в пекло він чи в рай.
(Виходить)
СЦЕНА 2
Там же.
Входить леді Макбєт.
Леді Макбет Вони сп'яніли — я сміліша стала,
Вони погасли — запалала я...
То... це сова, провісниця нещастя-
Комусь навік бажає на добраніч.
Він там. І двері навстіж. Слуги сплять,
Обов'язки свої забувши. Зілля
Такого я в питво їм домішала,
Що смерть за них змагається з життям.
Макбет
(за сценою)
Хто там?
Леді Макбет Я вся тремчу! Він їх розбудить...

Тоді всьому кінець. І не убивство,
А замір нас погубить... Поруч я
Кинджали слуг поклала. Він повинен
Знайти. Коли б Дункан не був у сні
На мого батька схожий, я б сама
Його убила.
Входить Макбет,
Муж мій!
Макбет Все зробив я.
Не чула шуму ти?
Леді Макбет Ні, тільки крик
Сови та співи цвіркунів. А з ким
Ти розмовляв?
Макбет Коли? Коли вертався?
Леді Макбет Так...
Макбет Тс... Хто спить в сусідньому покої?
Леді Макбет Там Дональбайн.
Макбет
(дивлячись на свої руки)
Видовище сумне!
Леді Макбет Що тут сумного є?
Макбет Один крізь сон
Зареготав, а другий крикнув: "Вбивство!",
І враз прокинулись. Я ж мовчки слухав.
Та, помолившись, знов вони заснули.
Леді Макбет Обидва сплять вони?
Макбет Один промовив:
"Помилуй, боже!" Другий вслід: "Амінь!",
Мов упізнали ката по руках
Моїх. Почувши те "помилуй боже",
Додати я не міг "амінь".
Леді Макбет Дурниці!
Макбет Чому не міг я вимовить "амінь"?
Молитви прагнув я, але "амінь"
Застрягло в горлі.

Леді Макбет Кинь про це гадати,
Бо збожеволієш.
Макбет Здається, чув я
Шалений крик: "Не спіть, Макбет зарізав
Ваш сон, безвинний сон, що всіх турбот
Клубки розплутує, для втоми купіль,
Для хворих душ бальзам, кінець тривог,
Сон — найсмачнішу страву, що їмо
На життьовім бенкеті..."
Леді Макбет Ти про що?
Макбет Усі кричать: "Не спіть! Гламіський тан
Зарізав сон, і більше тан кавдорський
Не буде спать, Макбет не буде спати!"
Леді Макбет Та хто б це міг кричать? Достойний тане,
Ослабиш ти свою шляхетну силу
Безглуздими думками. Йди, водою
Відмий ці свідчення криваві з рук.
Навіщо ти приніс сюди кинджали?
їх місце там. Назад їх віднеси
й слуг позамащуй кров'ю.
Мцкбет Я не можу.
Того, що я зробив, не тільки бачить,
А й згадувать несила.
Леді Макбет Слабодухий!
Віддай мені кинджали. Мрець і сонний,
Так само як мальовані чорти,
Лякають лиш дітей. Як труп в крові,
То нею так я розмалюю слуг,
Щоб кожен в них пізнав злочинців.
(Виходить)
Чути стукіт за сценою.
Макбет Стукіт...
Чого це я тремчу на кожен шелест?
А руки — ладні очі з лоба вирвать!
Чи змиє весь Нептунів океан

Безвинну кров з цих рук? Скоріш зелена
Морська глибінь від дотику цих рук
Почервоніє.
Повертається лєді Макбет.
Леді Макбет І мої на колір
Такі ж, як в тебе, руки. Та не рук-
Блідого я соромилась би серця.
Стукіт за сценою.
Я чую стукіт у південну браму.
Ходім до спальні. Трошечки води —
І все відмиється, і стане легко!
Та не втрачай ти мужності.
Стукіт за сценою.
Знов стукіт.
Йди, переодягнись, бо ще побачать,
Що ми й не спали... І не треба так
Розгублюватись жалюгідно.
Макбет Краще б
Себе не знать, ніж знати, що вчинив я.
Стукіт за сценою.
Якби ж то стукіт цей збудив Дункана!
Виходять.
СЦЕНА 3
Там же.
Стукіт за сценою.
Входить воротар.
Воротар Оце так гупає. Навіть воротар при пеклі
впрів би. Тільки й знай ключем крутити.
Стукіт за сценою.
Гупай собі, гупай. Хто там, в ім'я Вельзевула? Мабуть, якийсь фермер, що повісився, не дочекавшись доброго врожаю. Саме вчасно. Чи досить захопив хустинок, бо тут попріти ой як доведеться?
Стукіт за сценою.
Гупай собі, гупай. Хто там, в ім'я іншого диявола? А, це дворуш-

ник, що присягався за обидві сторони проти кожної. Він зрадами світ пройшов задля слави божої, але неба так і не перехитрував. Заходь, дворушнику.
Стукіт 8а сценою.
Гупай собі, гупай. Хто там? А, це йде сюди анрлішгький кравещ що завузив французькі штани, щоб викроїть сукна для себе. Заході кравчику,— тут знайдеться, чим праску нагріти.
Стукіт за сценою.
Знов гупають. Ніяк спокою не дадуть. Ти хто такий? Для пекла ту холоднувато. Набридло мені у чортів за воротаря бути. Напусти я сюди всяких людців із тих, що йдуть стежками насолод до вічног вогнища,— ну й досить.
Стукіт за сценою.
Зараз, зараз. Та не обминіть своєю ласкою воротаря.
(Відчиняє браму)
Входять Макдуф і Лено кс.
Макдуф Допізна щось ти, друже, загулявся,
Що досі спиш.
Воротар Це правда, сер,— пиячили до других півнів,
пияцтво, певна річ, до трьох речей призводить.
Макдуф А до яких це трьох речей?
Воротар Відомо, сер,— червоний ніс, мертвий сон та (
гання до вітру. А щодо— хоті, то вино її викликає, і спиняє, і збу жує, і заважає. Вина надвоє з розпустою жартує: воно її і ств рює і руйнує, розпалить і погасить, покличе й прожене, постави ніби твердо і зіпхне. Ну, словом, хитрує доти, доки не приспю усю вину на неї звалить і покине.
Макдуф Здається, воно й з тобою сьогодні такого жар1 утнуло?
Воротар Ваша правда, сер. Воно мені прямо на горло н ступило, та я з ним розквитався,-був йому, як видно, не під с лу. Хоч вона мене часом і з ніг збивало, а я таки приловчився та викинув його із себе.
Макдуф Встав твій господар?
Входить Макбет.

Гуркотом своїм
Його збудили ми. Ось він іде.
Ленокс Добридень, сер.
Макбет І вам обом-добридень.
Макдуф Король прокинувсь?
Макбет Ні.
Макдуф Мені звелів він
Збудити вдосвіта його. Вже час.
Макбет Я проведу.
Макдуф Тобі турбота ця приємна, знаю,
А все ж турбота.
Макбет Ні, приємний труд —
То не тягар, а радість. Ось і двері.
Макдуф Ввійти насмілюсь,— звелено-бо так.
(Виходить)
Ленокс Король сьогодні їде?
Макбет Так, збирався.
Ленокс Була бурхлива ніч: там, де ми спали,
Зірвало комин; кажуть, десь лунали
Ридання й смертні зойки у повітрі,
Які віщують нам страшні події,
Жорстокі чвари і лиху годину.
Всю ніч кричали сови — птахи тьми,-
І, кажуть, ніби вся земля трусилась,
Як в лихоманці.
Макбет , Ніч була тривожна.
Ленокс На молодім віку моїм такої
Я не згадаю ночі.
Макдуф повертається.
Макдуф О жах, о жах! Цього ні язиком
Не вимовить, ані збагнути серцем!
Ленокс Що скоїлося?
Макдуф Щонайбільший злочин!
Убивця богохульний розвалив
Храм божого помазаника й викрав

Життя із тіла!
Макбет Що? Яке життя?
Ленокс Його величності?
Макдуф Зайдіть в покої,
І вас нова Горгона осліпить...
Нічого не питайте, лиш погляньте
Самі й тоді кажіть!
Макбет і Ленокс виходять.
Вставайте всі!
Вставайте! Бийте в дзвони! Вбивство! Зрада!
Вставайте, Банко, Дональбайн, Малкольм!
Струсіть солодкий сон, подобу смерті,
Щоб їй самій поглянути у вічі!
Це суд страшний! Малкольме й Банко, встаньте,
Мов духи з домовини, щоб цей жах
Побачити.
Лунає дзвін.
Входить леді Макбет.
Леді Макбет Що трапилося тут?
Чого сурма жахлива сонних будить?
Кажіть, кажіть!
Макдуф Ласкава господине!
Не слід вам слухати, що я скажу.
Не для жінок ця звістка, бо ж вона
Убити може вас.
Входить Банко.
О Банко, Банко!
Володар наш убитий!
Леді Макбет В нашім домі? О горе, горе!
Банко Хоч би де було —
Це жах. Зречися слів своїх, Макдуфе,
Скажи, що це не так, що помилився.
Входять Макбет, Ленокс і Росе.
Макбет Коли б я вмер до цього за годину,
Сказав би — вік прожив щасливо; нині ж

Ніщо не цінне в смертному житті,
Все іграшки — і слава, й милосердя;
Вино життя розлите, тільки осад
На дні лишивсь.
Входять Малкольм 1 Дональбайн.
Дональбайн Що трапилося тут?
Макбет То ви не знаєте? Ви ще живі,
Аркрові й роду вашого священне
Спинилось джерело, навік спинилось.
Макдуф Король — ваш батько — вбитий.
Малкольм Ким убитий?
Ленокс Зробили це, здається, вартові —
Кров на руках у них і ва обличчях,
Кинджали їхні геть в крові знайшли ми
У головах; дивилися безтямно —
О, як було життя ввіряти їм!
Макбет Тепер собі пробачити не можу,
Що повбивав їх.
Макдуф Нащо це зробив ти?
Макбет Хто водночас був мудрий і безтямний,
Лихий і добрий, рвійний і байдужий?
Ніхто. Любов і відданість безмірна
Повільний перегнали ум. Дункан
Лежав увесь, в крові, що золотила
Сріблясте тіло, й зяяли на ньому
Ран діри, крізь які пройшла загибель.
Убивці спали,в колір свого діла
Забарвлені. На їх кинджалах кров
Позасихала... Хто, в чиєму серці
Відвага є й любов,,, хто міг би цих
Не виявить чуттів!
Леді Макбет Допоможіть!
Макдуф Допоможіть їй.
Малкольм
(стиха, до Дональбайна)

Що Ж МИ мовчимо,
Коли це горе нам* з усіх— найближче?
Дональбайн
(стиха,_ до Малкольма)
Що ж говорити тут, де нам загибель
Рз кожного загрожує кутка?
Мерщій тікаймо! Наші сльози ще
Не нгакипіли.
Малкольм
(стиха, до Дональбайна)
й гаре ще не в силі
До, дії стають.
Банко Допоможіть же леді!
Леді Макбет виносять.
Ходімо, і прикриймо наше тіло
Від холоду одежею, а потім
Зійдімось знов розслідувати злочин
Кривавий. Нас пойняв і жах, і сумнів,
Та, докладаючись на божу поміч,
На бій супроти підступів стаю
Злочинця невідомого.
Макдуф І я.
Всі Ми всі.
Макбет У всеозброєнні відваги
Зійдімося у залі.
Всі Згодні ми.
Всі, крім Малкольма і Дональбайна, виходять.
Малкольм Що нам робить? Не з ними ж залишатись.
Для зрадників не важко удавати
Сум і печаль. До Англії я їду.
Дональбайн Я —до Ірландії. Тож безпечніше
Нам долі розділить. А тут — кинджали
У кожній посмішці. Хто ближчий кров'ю,
Той кровожерніший.
Малкольм Стріла смертельна

Іще летать, і разумніше нам
Себе не підставляти. Тож на коней
Мерщій. Не гаймо часу на прощання.
Ні, той тавра злодійського не жди,
Хто вкрав себе від власної біди.
Виходять.
СЦЕНА 4
Там же. За муром Макбетового замку.
Входять Росе і старий.
Старий Літ сімдесят я добре пам'ятаю,
За цей час я багато надивився
Страшного й дивного, але такої,
Як ця, ще досі ночі не бувало.
Росе Он, діду, глянь. Розгніване і небо,
Погрожує за чорні дії людям.
День на годиннику, світило ж денне
Ще пітьмою затьмарене нічною.
Чи то змагає ніч, чи сором дневі,
Але вкриває мла землі обличчя
І світлу не дає поцілувать.
Старий Це неприродно, і так само те,
Що сталось тут. Минулого вівторка
Сліпа сова, цей мишачий ловець,
Впіймала сокола і заклювала.
Росе Дункана коні (хай хоч як це дивно,
А правда це) — ставні, баскі, й на вдачу
Всі лагідні, краса свого поріддя,-
Сказились раптом, стійла поламали
І повтікали, мов на бій з людьми.
Старий І, кажуть, гризлись між собою.
Росе Так,
Очам моїм на диво.
Входить М а к д у ф.
Ось іде
Макдуф наш добрий. Що, шановний пане,

На світі діється?
Макдуф Ти сам не бачиш?
Росе Відомо, хто вчинив криваве діло?
Макдуф Ті, що Макбет убив їх.
Росе Ну ж і день.
Яка їм вигода?
Макдуф їх підкупили.
Малкольм і Дональбайн, сини Дункана,
Втекли таємно, і тому підозра
На них упала.
Росе й це протиприродно!
О властолюбство неощадне, п'єш
Ти соки власного життя. Тепер
Макбет напевно стане королем.
Макдуф Його вже нарекли, він в Скон поїхав
Коронуватися.
Росе Де прах Дункана?
Макдуф Перевезли на острів Колмекіл,
В священну предків усипальню, де
Лежать останки їхні.
Росе В Скон поїдеш?
Макдуф Ні, друже мій, у Файф.
Росе А я — туди.
Макдуф Що ж, добра путь. Скажу лиш на прощання —
Все ж краще за нове — старе убрання!
Росе Прощай же, діду.
Старий Хай бог благословить і вас, і всіх,
Що прагнуть добрими зробити злих!
Виходять.

ДІЯ ТРЕТЯ

СЦЕНА 1

Форрес. Кімната в палаці.
Входить Банко.
Банко Тепер ти все — Гламіс, Кавдор, король,-

Все так, як віщі сестри провістили,
Хоча, боюся, ти зіграв нечисто.
Та трон твій — спадок не твоїх нащадків,
Бо я — казали сестри — батько й корінь
Майбутніх королів. Коли це правда
(Адже з тобою все збулось, Макбете),
То чом би і мені не сподіватись
На здійснення надій цих гордовитих,
Провіщених мені? Та годі, тихше...
Сурми. Входять Макбет і леді Макбет у королівському вбранні, Ленокс,Росс, лорди, леді і почет.
Макбет От найдорожчий гість.
Леді Макбет Якби його
Забули, зіпсувало б це все свято,
І все було б не до ладу.
Макбет Сьогодні
Ми даємо бенкет і просим вас
На нього завітать.
Банко Скоряюсь вашій
Величності, до вас повік прикутий
Обов'язку незламним ланцюгом.
Макбет Ви їдете кудись?
Банко Так, володарю.
Макбет А жаль. Бажали б ми сьогодні в раді
Почути вашу думку, завжди мудру
І цінну. Що ж, то відкладім до завтра.
Далеко їхать вам?
Банко Так, володарю.
До вечора не повернусь, якщо ж
Пристане кінь, тоді й частину ночі
Я прихоплю.
Макбет Глядіть же, не спізняйтесь.
Банко Ні, не спізнюсь, владарю.
Макбет Чули ми
Про двох братів кривавих, що втекли

До Англії й Ірландії. Вони
Не визнають провини батьковбивства
й чутки безглузді тчуть про людське око,
Але про це ми на державній раді
Подумаємо завтра. Прощавайте.
До вечора. Поїде з вами Флінс?
Банко Так, володарю. Нам уже пора.
Макбет Бажаю, щоб легкі були на ноги
Та бистрі ваші коні. їхнім спинам
Ввіряю вас. Щасливої путі.
Банко виходить.
Ви вільні всі до сьомої години;
Нам буде ще приємніше зустрітись,
Якщо до вечора побудем ми
На самоті. Всі прощавайте! З богом!
Усі, крім Макбета і одного слуги, виходять.
Гей, ти! Ті люди тут?
Слуга Так, володарю,
За брамою.
Макбет Веди до нас.
Слуга виходить.
Ніщо —
Стать королем, коли не стать ним міцно.
Страх перед Банко глибоко гніздиться
В моїй душі. В нім є щось королівське,
Й воно лякає. Сміливий, одважний,
Він має розум, що керує ним.
З усіх людей лиш він мені страшний,
І знічується перед ним мій геній,
Як перед Цезарем колись Антоній.
Наганивши сестер, що королівський
Мені звістили трон, спитав їх Банко
Про себе, й предком королів вони
Його назвали у своїх пророцтвах.
Мене ж вінцем увінчано безплідним,

В руках у мене — берло неплодюче,
Не синові дістанеться воно,
Чужою вирване рукою. Отже,
Згубив я душу для нащадків Банко,
Для них убив я доброго Дункана,
Для них злоби отруту влив у чашу
Свого спокою, вічний скарб спасіння
Віддав я ворогу людського роду,
Щоб їх вінчать, вінчать нащадків БанкоІ
Та ні, з тобою зітнемося, доле,
Виходь же на останній бій! Гей, хто там!
Повертається сл у г а з двома убивцями.
Стій за дверима, поки я покличу.
Слуга виходить.
Це з вами вчора розмовляв я?
1-й убивця Так,
Із нами, володарю.
Макбет Добре ж ви
Слова мої обміркували? Знайте,
Не я, як ви вважали,— винен він
В нещастях ваших. Я той раз довів вам,
Як ошукали вас, до рук прибрали
І хто призвів до цього. Безголовий
Недоумок, і той би зрозумів,-
Це справа Банко.
1-й убивця Так, ви це казали.
Макбет Отож. Та я на цім не зупинився
й покликав вас для другої розмови.
Чи в вас терпіння стільки, що готові
Терпіти далі, чи такі побожні,
Що молитесь за нього з цілим родом,
Хоч він грабує вас і ваших ближніх
Та в яму заганяє?
1-й убивця Ні, владарю,
Ми тільки люди.

Макбет Числитесь людьми ви
В загальнім списку. Гончих, вовкодавів,
Хортів, дворняг і пуделів зовуть
Усіх собаками, та розрізняють
Лінивих, бистрих, хатніх і мисливських,
Ласкавих, злих — в залежності від тих
Властивостей, що їм дала природа.
До родового імені — собака —
Додаємо ми ще й окремі назви.
Так і з людьми. Якщо в тім списку ви
Щодо відваги не були останні,-
Скажіть мені, і я вам спосіб дам,
Як над проклятим ворогом помститись,
А цим і нашу ласку заслужить.
Бо сам я — хворий, поки він живий,
Лиш смерть його мені здоров'я верне.
2-й убивця Я так багато, володарю мій.
Зазнав на цьому світі, що готовий
На все, аби лиш людям відомстити.
1-й убивця Я теж од кривд стомився і недолі
І без вагань життя на карту ставлю —
Чи виграю, чи втрачу я його.
Макбет То знайте ж, Банко — ворог вам обом.
Обидва убивці Так, володарю.
Макбет І мені він — ворог.
Запеклий ворог, так що кожна мить
Його життя загрожує моєму.
Я б міг змести його з лиця землі,
Аби лиш забажав, але не варто,-
Ми друзів спільних маємо, й тоді
Я втрачу їхню ласку, доведеться
Того оплакувать, кого згублю я.
Отож, причини маючи поважні
Це приховати від людських очей,
По вашу вдавсь я допомогу.

2-й убивця Все,
Владарю, зробимо.
1-й убивця Хоч би й ціною
Життя...
Макбет Рішучість вашу бачу я.
Не більш як за годину повідомлю,
Коли і де у засідку вам сісти
І як підстерегти його найкраще.
Зробити треба це вночі сьогодні,
Від замку якнайдалі... Хоч би що,
Я маю чистим бути... Ще одне,-
Щоб не лишати в ділі недоробок,-
З ним разом їде Флінс, його синок,
Чиєї смерті я не менш жадаю,
Ніж батькової. Хай його у пітьмі
Спітка та сама доля. Поміркуйте
І зважуйтесь.
Обидва убивці Ми зважились, владарю.
Макбет То зачекайте. Зараз вас покличу.
Убивці виходять.
Гаразд. Якщо до раю в Банко путь,
Його туди сьогодні ж проведуть.
(Виходить)
СЦЕНА 2
Там же. Інша кімната.
Входять леді Макбет і слуга.
Леді Макбет Поїхав Банко?
Слуга Так, поїхав, пані,
І вернеться аж на ніч.
Леді Макбет Передай
його величності, що хочу з ним
Поговорить.
Слуга ІДУ-
(Виходить)
Леді Макбет Усе дарма,

Жертв більшає, а втіхи нам нема.
Самому краще у труну лягти,
Ніж потерпать, дійшовши до мети.
Входить М а к б є т.
Ну, що, мій друже? Знову ти самотній
У товаристві роздумів сумних.
Нехай вони загинуть, як і ті,
Кого стосуються. Чи варто нам
Журитись тим, чого вже не повернеш?
Що зроблено, те зроблено!
Макбет Ми тільки
Поранили змію, але не вбили.
Нікчемній злобі нашій тим же зубом
Вона грозитиме. Ні, краще хай
Речей основи розпадуться, хай
Світи зруйнуються обидва разом,-
Ніж я зі страхом їстиму свій хліб
І спатиму під гнітом снів жахливих.
Ні, краще буть в труні, як той, хто став
Небіжчиком для нашого спокою,
Аніж довіку корчитись на дибі
Душевних мук. Лежить Дункан в могилі,
Пропасниці позбувшись життьової.
Своє зробила зрада: сталь, отрута,
Чи заколот, чи напад чужоземний
Для нього не страшні вже.
Леді Макбет Заспокойся,
Мій друже, брів не суп, глянь веселіше,
Гостей зустрінь увечері привітно!
Макбет Гаразд. Та будь так само й ти весела,
Найбільше ж Банко приділи уваги,
Голуб його і поглядом, і словом.
Бо поки ми в собі не певні, мусим
В потоках лестощів високий сан
Свій обмивати й машкару носити,

Щоб те, що в серці, приховать під нею.
Леді Макбет Забудь про все.
Макбет Дружинонько, не можу.
Мій мозок знову жалять скорпіони.
Ти ж знаєш, досі Банко й Флінс живі.
Леді Макбет Але ж вони не вічні.
Макбет Так, на щастя,
Тіла їх уразливі. То радій же!
Раніше, ніж кажан нічний злетить
З-під арок монастирських і на поклик
Гекати чорної полине жук,
Б'ючи гудінням сонним в ночі дзвони,
Жахливе діло скоїться.
Леді Макбет Що саме?
Макбет В невіданні безвиннім будь, голубко,
Лиш зроблене вітай. Сновійна ноче,
Дню благосному очі зав'яжи
й кривавою, незримою рукою
Скинь і порви дощенту ланцюги,
Що в'яжуть дух мій. День погас, і крук
Летить у повну гайвороння пущу.
Сон кволить денні добрі поривання,
Злі сили ночі йдуть на полювання.
Тобі це дивно? Та побудьмо тихо;
Хто злом почав, той кличе й далі лихо.
Ходім, мій друже.
Виходять.
СЦЕНА 3
Парк. Дорога, що веде до палацу.
Входять троє убивць.
1-й убивця А хто тебе прислав до нас?
3-й убивця Макбет.
2-й убивця Нема підстав йому не довіряти.
Все, що зробити треба нам, він знає
Докладно.

1-й убивця Ну, тоді лишайся з нами.
На заході згасають решткі дня.
До заїзду спізнілий подорожній
Жене коня, і недалеко той,
На кого ми ждемо.
3-й убивця Ти чуєш тупіт?
Банко
(за сценою)
Гей, гей, вогню!
2-й убивця Оце напевно він.
Всі, до бенкету кликані, давно
У замку.
1-й убивця Чуєш, коні вбік звертають.
3-й убивця їх повели в обхід. Там буде з милю.
А він пішов до хвіртки пішки,— тут
Усі так ходять.
Входять Банко і Флінс із смолоскипом.
2-й убивця Світло!
3-й убивця Так, це він!
1-й убивця Дружніше!
'Банко Буде дощ вночі.
1-й убивця Вже йде!
Утрьох кидаються на Банко.
Банко Тут підступ! Флінсе, утікай, рятуйся.
Тікай і відомсти! О раб мерзенний!
(Умирає)
Флінс тікає.
3-й убивця Хто смолоскип згасив?
1-й убивця Навіщо він?
3-й убивця Тут лиш один лежить. А син утік.
2-й убивця Зробили діло лиш наполовину.
1-й убивця Ходімо, скажем, що могли — зробили.
Виходять.
СЦЕНА 4
Тронний зал у палаці. Накритий стіл.

Входять Макбет, леді Макбет, Росе, Ленокс, лорди Л почет.
Макбет Прошу за стіл сідати. Незалежно
Від ваших титулів, ми раді вам.
Лорди Величності ми вашій вдячні всі.
Макбет Між вас я сяду, як господар скромний,
Наблизившись до вас. А господиня,
Що зайняла своє почесне місце,
Нас в добрий час привітом обдарує.
Леді Макбет Прошу вас і за мене, володарю,
Сердечним словом друзів привітати.
1-й убивця показується в дверях.
Макбет Вони всім серцем дякують тобі,
Всі по обидва боки посідали.
Я ж сяду тут. І хай кружляє чара
Довкіл стола.
(Підходить до дверей)
Твоє в крові обличчя.
Убивця Це Банко кров.
Макбет їй краще на тобі,
Аніж у ньому. Ну, готово все?
Убивця Так, володарю. Сам йому горлянку
Я перетнув.
Макбет Ти гарний горлоріз.
Незгірш і той, хто Флінса порішив.
Якщо це ти — тобі немає рівних.
Убивця Владарю, Флінс утік і врятувався.
Макбет
(убік)
Я хворий знов... Я був цілком здоровий,
Твердий, як мармур, як скала незрушний,
Нестримний, вільний, як у полі вітер.
Тепер же сумнівами й ницим страхом
Пригнічений і скутий. Банко мертвий?
Убивця Так, володарю; у рову лежить він.
На голові у нього двадцять ран,

Найменша з них смертельна.
Макбет
(убік)
Що ж, спасибі.
Так, гад поліг, гадюченя ж втекло.
Й воно отрути з часом набереться,
Хоч ще беззубе.
(До вбивці)
Що ж, іди. Ми завтра
Ще поговоримо.
Убивця виходить.
Леді Макбет Мій володарю,
Ви неуважні до гостей. Коли ж
Господар непривітний, то й бенкет
На страву схожий, куплену за гроші.
Наїстись можна й дома, а в гостях
Припрошення — найкраща із приправ.
Без цього прісне все.
Макбет Докір приємний.
(До гостей)
Всі призволяйтесь, друзі, на здоров'я.
Леноко Величність ваша чи не зволить сісти?
8'являється дух Банко і сідає на місці, призначенім для Макбета.
Макбет Тут був би зібраний весь цвіт країни,
Якби наш славний Банко не спізнився.
Коли б виною тут лише нечемність,
А не біда в дорозі!
Росе Негаразд
Він учинив, зламавши слЬво. Просим
Нас вшанувать, владарю, сівши з нами.
Макбет Немає ж місця...
Лвноке Ось, владарю, вільне.
Макбет Та де ж?
Леноко Ось тут. І що вас так хвилює?
Макбет Хто це вчинив?

Ленокс Що саме, наш королю?
Макбет Що винен я, не можеш ти сказати,
Чого ж киваєш чубом ти кривавим?
Росе Його величності недобре. Встаньмо
Й ходімо звідси.
Леді Макбет Не турбуйтесь, друзі.
Це змалку в нього. Та прошу, сідайте.
Усе минеться за хвилину, й він
Отямиться. Уваги не звертайте,
Щоб довше напад'не тривав. Самі
Без нього бенкетуйте.
(До Макбета)
й ти — мужчина?
Макбет Так, і безстрашний, бо дивитись можу
На те, чого жахнувся б сам диявол.
Леді Макбет Дурниці все! То страху плід уявний,
Як той примарний ніж, що до Дункана
Водив тебе. Холодний піт, тремтіння —
Ця страху справжнього подоба — личить
Жінкам лиш, що узимку при каміні
Від бабських вигадок аж полотніють.
Ганьба! Та на тобі лиця немає!
То ж ти порожнього злякався крісла!
Макбет Поглянь, поглянь! Що бачиш ти?
(До духа Банко)
Що скажеш?
Ти знов киваєш? Краще говори.
Якщо могили й склепи нам вертають
Похованих, хай цвинтарем нам будуть
Утроби коршаків.
Дух зникає.
Леді Макбет Ти збожеволів.
Макбет Клянусь, його я бачив!
Леді Макбет Посоромся!
Макбет Кров і раніш лили, в старому світі,

Коли законів люди ще не знали;
Були й пізніше вбивства, про які
Згадати страшно. Та, було, розколють
Людині черепа, вона помре —
Тут і кінець всьому. Тепер же, мавши
Аж двадцять ран смертельних на чолі,
Встає з труни й зганяє нас із крісла.
А це страшніше за саме убивство.
Леді Макбет Владарю, гості ждуть.
Макбет Пробачте, друзі,
Задумавсь трохи я. Ви не дивуйте
З моєї хворості. До неї звикли
Мої найближчі. Перше ніж сідати,
За всіх я вип'ю. Наливайте вщерть.
П'ю за здоров'я цілого стола
І Банко, друга нашого. Як жаль,
Що тут його нема! За вас усіх!
За нього і за всіх!
Лорди Здоров'я ваше!
Дух повертається.
Макбет Згинь? Щезни із очей! Вернися в землю!
Застигла кров твоя, без мозку кості,
Незрячий погляд твій, якого з мене
Не зводиш ти.
Леді Макбет Прошу пробачить, пери,-
Звинайний знову напад, більш нічого,
Та жаль, що зіпсував нам святкування.
Макбет Я все посмію, що людина сміє.
З'явись, як скошланий ведмідь російський,
Як грізний носоріг, гірканський тигр
Чи в іншім вигляді,— не затремтить
У мене жоден нерв. Чи стань живий
І виклич на двобій,— якщо я зблідну,
Тоді мене дівчиськом назови.
Геть звідси, привиде жахливий, геть!

Згинь, пропади, смішна примаро!
Дух зникає.
Зник він,
І знов — людина я. Сідайте, лорди.
Леді Макбет Але своїм поводженням чудним
Збентежили ви наш бенкет веселий.
Макбет Та це ж не в небі літньому хмарини,
Щоб їх побачить і не дивуватись!
Мене вражає інше — як це ви
На явища ці дивитесь спокійно
И рум'янці з ваших щік не сходять, я ж
Від жаху блідну весь.
Росе Які, владарю,
То явища?
Леді Макбет Не розмовляйте з ним,
Бо гіршає йому. Ці запитання
його дратують. Отже, на добраніч.
Розходьтеся без чиношанування.
Ленокс Бажаємо здоров'я й на добраніч
Його величності.
Леді Макбет Всім на добраніч.
Виходять усі, крім Макбета і леді Макбет.
Макбет Він прагне крові... Адже кров — за кров!
Колись, бувало, рухалось каміння,
Дерева розмовляли й віщунам
Круки, сороки, галки викривали
Прихованих убивць... Котра година?
Леді Макбет Із ніччю вже змагається світанок.
Макбет Ну, що ти скажеш? Той Макдуф посмів
До мене не прийти.
Леді Макбет Ти посилав
По нього?
Макбет Ще пошлю. Та дещо чув я —
В усіх домах є в мене серед слуг
Підкуплені. Отож подамся вранці

До віщих я сестер— хай скажуть більше.
Довідаюсь про все, вже будь що буде —
Всі засоби однакові для мене.
Готовий до найгіршого я нині,
Адже давно в крові я по коліна.
Вперед по цій дорозі легше йти,
Ніж поворотну путь собі знайти.
Ще тільки плани мозок мій складає,
А вже рука здійснити їх жадає.
Леді Макбет Забув ти сон — всього живого втіху.
Макбет Ходімо спати. Всі мої тривоги —
Лиш новака розгублення убоге.
Нам досвіду бракує в цих ділах.
Виходять.
СЦЕНА 5
Пустир. Гримить грім.
Входять три відьми і назустріч їм Г є к а т а.
1-а відьма Що сталось? Ти розгнівана, Гекато?
Геката Відьми! Та як не гніватись, коли,
Бундючні й легковажні, ви змогли
Так повестися, що Макбет
Став смерті осягать секрет?
А я, цариця всіх примар
І господиня ваших чар, . .
Вигадниця гріхів і зла,
При тім присутня не була!
Найгірше, що— робота ця
Не для такого молодця,-
Забуде все і буде йти
Лише до власної мети.
Та годі. Йдіть. Біля печер,
Де тьмяно Ахерон тече,
Зустріньмось вранці. Він прийде
Дізнатися, що далі жде.
Вам зілля слід приготувать

І все, що треба для заклять.
Я ж до зорі лечу в пітьму,
Щоб лихо чаклувать йому.
Скінчімо зрання всі дива.
Хай з рога місяця сплива
Росинка— я спіймаю вмить,
Ще й до землі не долетить;
Перетворю я на льоту
В магічних духів краплю ту,-
Оманливі, вони зростуть,
Зухвальцю вкажуть згубну путь.
Він знехтує і долю, й страх,
Надмір зросте в своїх очах;
А самовпевненість завжди
Призводить смертних до біди.
Музика і спів за сценою.
Мій дух-маля мене гукає нині.
Дивіться — ген чекає на хмарині.
(Зникає)
1-а відьма Вона повернеться невдовзі, квапмось.
Виходять.
СЦЕНА 6
Форрес. Кімната в палаці.
Входять Ленокс та інший лорд.
Ленокс Суть слів моїх би зрозуміли, далі
Самі вже збагнете. Скажу лише —
Це дивні речі. Був Дункан величний
Оплаканий Макбетом, як помер...
Відважний Банко надто пізно йшов,-
Його, сказати можна, Флінс убив,
Бо Флінс утік. Не слід ходити пізно.
Хто не вважатиме жахливим вчинок
Малкольм-а й Дональбайна, що убити
Посміли короля? Ганьба!
Як це Макбета засмутило! Він

В святому гніві вбив двох слуг негідних,
Невільників пияцтва, сну рабів.
Хіба не благородно це, не мудро?
Вони ж бо відмагатись почали б
І всіх обурили б. Так, до ладу
Все вийшло в нього; і якби вдалось,
Якби — не приведи господь! —спіймати
Дунканових синів, вони узнали б,
Як батька убивать; і Фліис — також.
Але тихіш, бо за слова сміливі
І за відмову бути на бенкеті
Макдуф опальним став. Де він тепер,
Не знаєте?
Лорд Дунканів син, в якого
Тиран родинне право відібрав,
Вже при англійському дворі; до нього
Так доброзичливо Едвард поставивсь,
Мов не позбавила його недоля
Високого становища. Макдуф
Подавсь туди ж, до короля святого
Просити, щоб Нортемберленд і Сівард,
До битв охочий, при благословенні
Всевишнього дали нам змогу знов
Спокійно їсти м'ясо, мирно спати,
В свята й під час бенкетів не боятись
Ножів кривавих, почуватись гідно,
Чого ми так жадаємо. Ця звістка
Макбета розгнівила так, що він
Став напад готувать.
Ленокс Але Макдуфа
Він кликав?
Лорд Так. Та той сказав: "Нізащо!"
Гонець лице понуро відвернув
І пробурчав щось на зразок: "Про це
Іще ти пошкодуєш".

Ленокс Так, Макдуфу
Остерігатись треба, обережно
Поводитись. Нехай же ангел божий
Веде його до Англії, щоб швидше
Благословенним краєм знову стала
Земля стражденна, що її рука
Лиха гнітить.
Лорд Моя молитва з ним.
Виходять.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

СЦЕНА І

Печера. Посередині кипить казан. Лунає грім.
Входять три відьми.
1-а відьма Тричі нявкнув мурий кіт.
2-а відьма Тричі й ще раз писнув кріт.
3-я відьма Крики гарпій — час, пора.
1-а відьма В коло всі, й що де знайшла,
Кидай кожна до котла.
Жаба та, що тридцять днів
Прокуняла між корчів
Та слизьку збирала їдь,
Перша хай в котлі кипить.
Всі Булькай, пахкай, чахкай, чан!
Зварюйсь, трута і дурман!
2-а відьма Шкіру й плоть отруйних змій
Кидай у казан мерщій!
Пса язик, сови перо,
Лапки жаб, кота ребро,
Клапоть шерсті кажана,
Крука дзьоб — до казана!
Хай кипить-шумує чан,
Труйний хай іде туман!
Всі Булькай, пахкай, чахкай, чан!
Зварюйсь, трута і дурман!

3-я відьма Хвіст дракона, вовчий зуб,
Цвіт дуриці, відьми труп
І сріблястий пагін-тис,
Що зростив похмурий ліс,
Хрящ акули, жовч козла,
Нехристи печінка зла,
Ніжні пальчики байстряти,
Що в яру зарила мати,
Тигра тельбухи закляті,
Рот татарський, турка ніс,
Все — в казан, хто що приніс.
Всі Булькай, пахкай, чахкай, чан!
Зварюйсь, трута і дурман!
2-а відьма Влиймо згуслу мавпи кров,
Щоб навар наш захолов.
Вхоаить Г ек а т а.
Геката Чудово! Я хвалю усіх;
Немало обіцяю втіх.
Хай все дозріє в казані,-
Як ельфи й феї чарівні,
Почнімо танці і пісні.
Музика і спів.
2-а відьма В мене пальці засвербіли —
Щось недобре прилетіло.
Увійди, хто йде сюди.
Входить М а к б є т.
Макбет Ну, що тут потай робите ви, чорні
Нічні потвори?
Всі Діло без імення.
Макбет Я чаруванням вашим, відкіля б
Воно не йшло, вас нині заклинаю:
Хай ваша відповідь шаленим вихром
Дзвініці валить, хвилями у морі
Хай розбиває й топить кораблі,
Хліба толочить, вирива з корінням

Дуби в лісах, хай падають твердині
На голови захисників, палаци
І піраміди схиляться до власних
Основ, скарбницю зародків природа
Спустошить всю,— ви на мої питання
Відповідайте.
1-а відьма Що ж, кажи.
2-а відьма Запитуй.
3-я відьма Ми відповідь дамо.
1-а відьма ЇЇ від нас
Чекаєш чи від старших?
Макбет Клич сюди їх.
1-а відьма Кров свині, що з'їла, клята,,
Навіть власні поросята,
Вбивці-шибеника лій —
В полум'я.
Всі Сюди мерщій
І великий і малий.
Грім. З'являється 1-й привид у шоломі.
Макбет Скажи, незнаний...
1-а відьма
Та йому відомі
Твої думки. Стій мовчки нерухомо.
1-й привид Макбет, Макбет, Макдуфа уникай,
Що в Файфі таном. Досить. Прощавай.
(Провалюється крізь землю)
Макбет Хто б ти не був, а застеріг — спасибі.
Вгадав чудово ти мій страх. Скажи...
1-а відьма Наказів він не слухає. Ось інший,
За першого могутніший.
Грім. З'являється 2-й привид — закривавлене дитя.
2-й привид Макбет, Макбет, Макбет.
Макбет Три вуха мав би я, всіма б я слухав.
2-й привид Безжальний, смілий будь і зневажай
Людський закон: з народжених жінками

Ніхто Макбетові не вдіє шкоди.
(Провалюється крізь землю)
Макбет Тоді живи, Макдуфе. Не страшний ти.
Ні, краще все ж від долі запоруку
Подвійну мати: жить не будеш ти.
Блідому страхові скажу: "брехня"
Й під гуркіт грому спатиму спокійно.
Грім. З'являється 3-й привид — дитя з короною, на чолі і гілкою в руці.
А це хто? З царського, як видно, роду,
Короною увінчане дитя —
Цим знаком влади.
Всі Слухай і мовчи.
3-й привид Будь сміливий як лев і гордий стань,
Не бійсь ні заколотів, ні повстань.
Ніхто Макбета не здолає, доки
На Дунсінанський пагорок високий
Не зрушить ліс Бірнамський.
Макбет Не бувати
Цьому повік. Дерева не солдати —
Хто лавами накаже їм іти?
Схиліться ж долу, змови і бунти,
Адже Бірнамський ліс ще не рушає.
Царюй, Макбете,— в супокої має
Твій шлях земний під сяєвом вінця
Тривати до природного кінця.
Але скажіть мені лише одно
(Якщо усе вам відати дано),
Чи царюватиме в державі нашій
Рід Банко?
Всі Годі, більше не розпитуй.
Макбет Я хочу знать. Не скажете мені —
Прокляттям затаврую вас навіки.
Де чан? І що за шум удалині?
Лунають звуки сурем.
1-а відьма З'явіться!

2-а відьма З'явіться!
3-я відьма З'явіться!
Всі Очі жальте, серце рвіть,
Потім тінню зникніть вмить!
З являються привиди восьми королів, останній з них —з дзеркалом у руці
•за ними йде дух Б.анко.
Макбет Занадто схожий ти на Банко,— згинь!
Мені твоя корона палить очі.
В вінці такому ж другий, з першим схожий...
І третій теж такий... Відьми мерзенні!
Навіщо їх показувать? Четвертий...
Щоб я осліп! Чи судний день їх спинить?
Вже й сьомий... Більш не хочу бачить їх.
Та от і восьмий. В дзеркалі у нього
Ще багатьох я бачу — в них подвійні
Держави, берла ще й потрійні навіть!
Страшне видовище! Я ясно бачу —
Весь у крові мені всміхнувся Банко
Й на них показує. Чи це насправді?
1-а відьма Насправді. Та чому в цю мить
Макбет розгублений стоїть?
Анумо, дух його своїм
Мистецтвом ми розвеселім.
Я розпочну веселі співи,
Ви ж танці заведіть грайливі,
Щоб нам король не докорив,
Що негостинність тут зустрів.
Музика. Відьми танцюють, а потім зникають разом з Гекатою.
Макбет Де ж відьми? Зникли? Цеї днини жах
Хай буде проклятий в календарях!
Хто там? Ввійдіть.
Входить Л е н о к с.
Ленокс Що милість ваша зволкть?
Макбет Сестер не бачив віщих?

Ленокс Ні, владарю.
Макбет Ти з ними не зустрівсь?
Ленокс Та ні, владарю.
Макбет Нехай чума їх нападе в дорозі,
Будь проклят всяк, хто вірить їм. Я чув
Десь кінський тупіт... Хто це прискакав?
Ленокс То верхові нам звістку привезли,
Що втік до Англії Макдуф.
Макбет Утік
До Англії?
Ленокс Так, добрий наш владарю.
Макбет
(убік)
Мій план страшний ти випередив, часе.
Летючих намірів не наздогнати,
Коли хоч трохи забарилась дія.
Віднині витвори чуттів моїх
Хай стануть витворами й рук. Отож,
Щоб думку в діло зразу ж обернути,
На Файф я нападу й Макдуфа замком
Оволодію і віддам мечу
Його жону, дітей, рідню і слуг.
Мої слова — не похвальба дурна,
Я виконаю задум свій сповна.
Вже досить привидів.
(До Ленокса)
Де ж ті гінці?
Ходім, покажеш їх мені.
Виходять.
СЦЕНА 2
Файф. Кімната в замку Макдуфа.
Входять леді Макдуф, її син і Росе.
Леді Макдуф Що він зробив такого, щоб тікати?
Росе Терпіння, леді.
Леді Макдуф Мав терпіння він?

Утеча ця — безумство. Як не вчинки,
То страх з нас робить зрадників.
Росе А може,
Лише розважливість, не страх, міледі?
Леді Макдуф Розважливість? Дружину, дім, дітей,
Все кинув у такому місці, звідки
Втікати мусив сам. Він нас не любить,
Йому чуття природного бракує.
Кропив'янка — вона з пташок найменша —
й та пташенят в гнізді від сов боронить.
Тут тільки страх, але нема любові.
Й розважливості надто мало в цій
Безглуздій втечі.
Росе Дорога кузино!
Прошу вас, заспокойтесь. Чоловік ваш —
Розумний, добрий, краще від усіх
Він знає, що тепер робить. Нічого
Більш не скажу я. Час настав жахливий,
Коли нам зраду закидають, ми ж
Вини не знаємо, страхають нас
Чутки, чого боятись — невідомо:
Ми пливемо в розбурханому морі,
Віддавшися на ласку хвиль. Тепер
Дозвольте попрощатись. Незабаром
Я знов навідаюсь. Дійшли ми краю.
Вже гірш не буде — чи всьому кінець,
Чи все повернеться. Хлоп'ятко любе,
Нехай тебе благословить господь!
Леді Макдуф Хоч при живому батьку, а сирітка.
Росе Було б безглуздям тут мені лишатись —
Мені ганьба, і сльози вам обом.
Отож прощайте.
(Виходить)
Леді Макдуф Батько твій умер,
Як житимеш? Чим годуватись будеш?

Син Як пташка, мамо.
Леді Макдуф Мухами, червою?
Син Чим доведеться, так, як і вони.
Леді Макдуф О бідне пташенятко! Й не боїшся
Ти ні сильця, ні пастки, ні тенет?
Син їх наставляють не на бідних птахів.
І батько мій не вмер, хоч що кажіть.
Леді Макдуф Ні, вмер. А де здобудеш ти нового?
Син А де нового ти здобудеш мужа?
Леді Макдуф Хоч двадцять можу їх купить на ринку.
Син Так, купиш ти, щоб тут же і продати.
Леді Макдуф Для літ своїх говориш ти розумно,
Цілком розумно.
Син Мамо, а батько мій був зрадник?
Леді Макдуф Так.
Син А що таке зрадник?
Леді Макдуф Той, хто клянеться й не дотримує слова.
Син І всі, хто так робить, зрадники?
Леді Макдуф Так, кожен, хто так робить, є зрадник і має бути повішений.
Син Кожен, хто клянеться і не дотримує слова?
Леді Макдуф Кожен.
Син А хто їх має вішати?
Леді Макдуф Чесні люди.
Син То ці клятвопорушники і брехуни — просто дурні, бо їх досить багато, щоб перебити чи перевішати чесних людей.
Леді Макдуф Господь з тобою, бідне мавпеня. Але як же ти здобудеш собі батька?
Син Якби він умер, то ти плакала б за ним. А якби не плакала, то це була б добра ознака, що я скоро матиму нового батька.
Леді Макдуф Що ти торочиш, бідне дитя!
Входить гонець.
Гонець Щасти вам боже, пані. Невідомий

Я вам, та ваш високий сан шаную.
Загрожує, боюсь, вам небезпека.
Хоч і проста людина, я б порадив —
Тікати з дітьми, тут не залишатись.
Жорстоко вас лякати так, та гірше,
Нелюдяно було б не попередить.
Біда'вже близько. Борони вас небо!
Я мушу йти.
(Виходить)
Леді Макдуф Куди ж тікать? Нікому
Зла не чинила я. Та в цьому світі
Нас часто хвалять за лихе, а добре
Вважають за безумство небезпечне.
Що тут жіноча щирість допоможе,
Коли скажу, що зла я не чинила?
Входять убивці.
О, що це за потвори?
1-й убивця Де твій муж?
Леді Макдуф Либонь, не у такім злодійськім місці,
Де б міг зустріть таких, як ти.
1-й убивця Він зрадник.
Син Брехня, мерзотнику кошлатий!
1-й убивця Цить,
Курча погане! Зрадницький послідку!
(Заколює його)
Син Убили, матінко! Тікай, рятуйся!
(Умирає)
ЛеДі Макдуф утікає з криком: "Убивають!", а за нею біжагь убивці.
СЦЕНА 3
Англія. Перед королівським палацом.
Входять Малкольм і Макдуф.
Малкольм Ходімо, затишку десь пошукаймо
І горе виплачем своє.
Макдуф Ні, краще
Мечі ми вихопімо смертоносні,

Щоб захистити, як мужі, нещасну
Вітчизну, де новий вдовиний лемент
І плач сиріт щодня сягають неба,
й відлунює воно, так наче горю
Шотландії сумної співчуває.
Малкольм Сумую лиш за тим, у що я вірю,
А вірю в те, що знаю, й в слушний час
Допоможу, опору мавши в друзях.
Слова я ваші й так ще зрозумів би:
Тиран, чиє ім'я язик нам ранить,
Вважався чесним, ви його любили,
І вас він поки що не зачіпав.
Я молодий, і можете ви мною
Його власкавити — ягня безвинне
Принісши богу гнівному у жертву.
Макдуф Не зрадник я.
Малкольм Але Макбет — зрадливий,
І доброчесність часом відступає
Перед наказом короля. Даруйте:
Мої слова, звичайно, не про вас,
Є ж світлі ангели, хоч найсвітліший
Із них упав. Та хай все зло добром
Прикинеться, добро добром лишиться.
Макдуф Кінець моїм надіям.
Малкольм Чи не з них
І почалися сумніви мої?
Як ви могли, не попрощавшись, кинуть
Дружину і дітей — це найдорожче
У світі? Вас образити не хочу,
А хочу бути тільки обережним.
Ви, може, й чесний чоловік, а це
Лише мої думки.
Макдуф Спливай же кров'ю,
Мій бідний краю! Царствуй, тираніє,
Тебе приборкати не сміє чесність —

Твоя-бо узаконена сваволя.
Прощайте ж, принце. Та за всі простори,
Тираном скуті, всі багатства Сходу,
Не стану я мерзотником, яким
Я вам здаюся.
Малкольм Ви не ображайтесь,
Не винувачу я ні в чому вас.
Я знаю, край наш стогне під ярмом,
В крові, в сльозах, і ран нових щодня
Він зазнає. Є люди, знаю я,
На захист прав моїх готові стати.
їх тисячі охоче обіцяє
Нам Англія. Та хай я й наступлю
На голову тирана, чи на меч
Я настромлю її,— чи не зазнає
Знущань та утисків мій бідний край
Ще гірших, ніж раніш, лишень засяде
На троні спадкоємець?
Макдуф Хто ж це він?
Малкольм Кажу про себе я. Бо стільки в мене
Різноманітних вад, що як розкрить їх,
То й чорний наш Макбет здаватись буде
За сніг біліший. За ягня наш люд
Його вважатиме у порівнянні
З безмежною злочинністю моєю.
Макдуф Диявола й в пекельних легіонах
Лютішого немає за Макбета.
Малкольм Так, він жорстокий, кровожерний, хтивий,
Розпусний він, брехливий і підступний,
У всіх гріхах, що мають назву, винний.
Та меж нема й моєму любострастю.
Всіх ваших дочок, жон, матрон, дівчат
Не досить, щоб заповнити водойму
Моєї хоті, що не має спину,-
Всі перед нею знищу я загати.

Як так, то краще хай Макбет царює.
Макдуф Така нестриманість безмежна — теж
Є тиранія й королів щасливих
Скидала передчасно з тронів славних.
Та ви не бійтесь брать, що вам належить.
Ви можете втішати плоть таємно,
Всіх обманивши виглядом холодним.
В нас дам охочих досить,— хоч який
Ненатлий яструб пристрасті у вас,
Не пожере він всіх готових вашим
Бажанням послужить.
Малкольм Росте до того ж
В душі моїй розбещеній страшна
Зажерливість. Як стану королем,
Всю знать я переріжу за маєтки,
У цього скарб візьму, у того — замок,
Розпалюючи з кожним разом більше,
Як гострою приправою, свій голод.
На гідних, чесних позови неправі
Я заведу, щоб захопить їх статки.
Макдуф Зажерливість своїм корінням глибше
Сягає, ніж палка й скороминуща,
Як літо, хтивість,— королів багато
Мечем вона стяла. Та не журіться,
В Шотландії й належного вам досить,
Щоб вас наситить. Вади ці прощенні,
Як є в вас чим їх кращим переважить.
Малкольм Немає. Що для короля потрібно?
Правдивість, вірність, добрість, справедливість,
Терпіння, милосердя, скромність, щедрість,
Побожність, стриманість, відвага й сила,-
У мене й сліду їх нема, зате
Я повен вад, що усіма шляхами
До мене йдуть. Якби здобув я владу,
Я б вилив згоди молоко у пекло

І зруйнував би спокій на землі.
Макдуф Шотландіє, Шотландіє нещасна!
Малкольм Скажіть, чи може краєм керувати
Такий, як я?
Макдуф Не керувать, а й жити
Не годен він. О бідний мій народе,
Під берлом ти кривавого тирана!
Чи знову діждешся щасливих днів,
Якщо й законний трону спадкоємець
Прокляв себе і геть зганьбив свій рід?
Був праведником царствений твій батько,
А королева-мати, до кончини
Готуючись, життя все провела
Навколішки. Прощай. Твої признання,
Що ними раптом викрив ти себе,
Шлях до Шотландії мені закрили —
Кінець моїм надіям.
Малкольм О Макдуфе,
Твій правий гнів, що чесність породила,
Розвіяв чорні сумніви мої,
І вірю я — ти чесний і правдивий.
Не раз в тенета ці Макбет-диявол
Ловив мене, й не бути легковірним
З обачності я мусив. Та віднині
Лиш бог суддя між нами,— довіряюсь
Цілком тобі я, й наклепів на себе
Зрікаюсь, і гріхів, що невластиві
Моїй природі. І жінок не знав я,
Ніколи клятви не ламав, багатства
Не прагнув я, був завжди вірний слову
І навіть чорта б чортові не зрадив.
Люблю я правду, як життя. Уперше
Збрехав сьогодні, клеплючи на себе.
А справді відданий я тільки нашій
Вітчизні. Ще до прибуття твого

Тут, на чолі із Сівардом старим,
Зібралось десять тисяч душ, готових
До виступу. Ми вирушимо разом,
Нехай же запорукою звитяги
Нам буде праве діло. Що ж мовчиш ти?
Макдуф До радості від смутку нелегкий
Цей перехід раптовий.
Входить лікар.
Малкольм Добре, потім.
(До лікаря)
Що, лікарю, король сьогодні вийде?
Лікар Так, сер. Там натовп хворих допомоги
Від нього жде. Безсиле в цій хворобі
Все вміння лікарів. А він — зціляє
Лиш дотиком руки, таку вже небо
У неї вклало силу благодатну.
Малкольм Спасибі, лікарю.
Лікар виходить.
Макдуф Яка ж то хворість?
Милкольм її адуть — неміч. Та король із нею
Тут творить чудеса. Я'й сам не раз,
Відколи в Англії, це бачив. Як він
Вимолює це в неба — невідомо,
Та всіх, що в виразках і ранах стогнуть,
Опухлих, гноєм вкритих, безнадійних
Лікує лиш молитвою, на шию
Повісивши дукат їм золотий.
І кажуть, цю благословенну силу
Він спадкоємцям передасть. Крім того,
Він має дар небесний віщування;
Є й інших свідчень досить, що на ньому
Спочила божа благодать.
Входить Росе.
Макдуф Поглянь-но,
Хто там.

Малкольм Земляк якийсь, а хто — не знаю.
Макдуф Привіт, кузене дорогий.
Малкольм Тепер
І я впізнав. О боже, тих скарай,
Хто робить нас вигнанцями!
Росе Амінь.
Макдуф Ну, як Шотландія?
Росе На жаль, себе
Не впізнає — не матір'ю вона,
Могилою нам стала. Там лиш той
Всміхнеться, в кого розуму бракує.
Там зойки, стогони дзвенять в повітрі,
Й ніхто не чує їх, там найлютіша
Скорбота — річ звичайна. Там, почувши
Подзвіння, не запитують "по кому?",
Ще й не захворівши, там люди в'януть
Скоріше, ніж на капелюхах квіти.
Макдуф О, все це правда, і яка страшна!
Малкольм Яке нове там горе?
Росе На годину
Спізнюсь я з вістю — і мене освищуть,
Щодня нове.
Макдуф . А як моя дружина?
Росе Та добре...
Макдуф Діти як?
Росе Теж непогано.
Макдуф Тиран ще не чіпає їх?
Росе Та ні;
Коли я від'їжджав, було все мирно.
Макдуф Не будь скупий в словах. Ну, як там справи?
Росе Коли сюди подавсь я з вантажем
Важких новин, поширилася чутка,
Що вже стають до зброї наші люди,
І це підтвердилось, та й сам я бачив —
Війська тирана в бій цілком готові.

Вже час настав. Лиш поглядом своїм
Ви знов шотландців зробите бійцями
Й жінок озброїте, щоб разом скинуть
Ярмо жахливе.
Малкольм Заспокой же їх,-
Ми виступаєм. Англія дає
Нам десять тисяч війська на чолі
Із Сівардом — найкращим з полководців
У християнськім світі.
Росе Я хотів би
Відповісти вам радістю такою ж;
Про те, що знаю, краще у пустелі
Волати, щоб ніхто не чув.
Макдуф Для всіх
Це горе чи для когось одного?
Росе Для всіх, душею чесних, це велика
Скорбота, а для тебе — особливо.
Макдуф Коли це так, чого ж ти маєш критись?
Розказуй все мерщій.
Росе Не дай своїм
Ушам зненавидіти мій язик,
Що вимовить нечувані слова.
Макдуф Я вже догадуюсь.
Росе Твій замок взято,
Дітей порізано й дружину вірну.
Не говоритиму докладно,— цим
До вбитих тіл твоє я ще додав би.
Малкольм О небо милосердне! Друже мій,
Не насувай на брови капелюха,-•
Душевний біль нехай слізьми сплива,
Німа скорбота серце розрива.
Макдуф Тож і дітей?
Росе Дітей, дружину, слуг,-
Кого знайшли.
Макдуф А я ж покинув їх.

Тож і дружину?
Росе Я сказав.
Малкольм Тримайся.
Лише бальзам нещадної відомсти
Таку печаль загоїть безутішну.
Макдуф А він — бездітний... Всіх моїх маляток...
Всіх, кажете? Пекельний яструб! Всіх?
Єдиним нападом усіх курчат
Гуртом із квочкою?
Малкольм Тримайся мужем .
Макдуф Ти правий, так. Але не можу я
Всього не почувати як людина,
Забуть того не можу, що було
Для мене найдорожче. Як же небо
Не захистило їх? Макдуфе грішний,
За тебе вбито їх. І не за їхні,
А за твої гріхи. Впокой їх, небо!
Малкольм Відточуй меч свій на бруску печалі,
Не згашуй, а розпалюй в серці гнів.
Макдуф Не буду хизуватись, як хвалько,
Як жінка, плакать. Небо милосердне,
Змети всі перепони і віч-на-віч
Зведи мене на довжину меча
Із ворогом Шотландії й моїм.
А як врятується — прости його.
Малкольм Ось мова мужа. Військо вже готове,
Ходімо попрощаймось з королем.
Макбет дозрів, на нього серп чекає.
Хай ніч і довга, день її здолає.
Виходять.

ДІЯ П'ЯТА

СЦЕНА 1

Дунсінан. Передпокій у замку.
Входять лікар і придворна дама.

Лікар Ось уже дві ночі я пильную разом з вами, але ще не впевнився в правдивості ваших свідчень. Коли востаннє вона блукала?

Придворна дама Відколи його величність вирушили в похід, я це бачила частенько. Вона вставала з ліжка, надягала нічне вбрання, відмикала шухлядку, виймала звідти папір, перегортала його, щось писала на ньому, перечитувала, потім запечатувала і знов верталась до ліжка. І все це— в глибокому сні.

Лікар Великий розлад усієї нашої природи — втішатись благодатним сном і в той же час не кидати денних турбот. А в цьому сонному збудженні вона тільки блукала й робила те, що ви сказали, чи, може, що-небудь і говорила?

Придворна дама Так, сер, але я цього не можу повторити.

Лікар Мені можна, навіть треба.

Придворна дама Ні вам, ні кому іншому, бо нема в мене свідків, які підтвердили б мої слова.

Входить леді Макбет із свічкою.

Погляньте, ось вона йде. Отак вона завжди ходить і, клянусь життям, міцно спить. Стійте тихо і стежте за нею.

Лікар Відкіля в неї свічка?

Придворна дама Свічка стояла біля її ліжка. Вона наказала, Щоб у її спальні завжди горіло світло.

Лікар Ви бачите — очі в неї розплющені.

Придворна дама Але вони нічого не бачать.

Лікар Що це вона робить? Дивіться, як вона тре руки.

Придворна дама Це в неї стало звичкою. їй здається, що вона їх миє. Часом отак з чверть години.

Леді Макбет А ось іще пляма.

Лікар Тс... вона говорить... Я запишу всі її слова, щоб

краще їх запам'ятати.
Леді Макбет Геть, проклята плямо! Геть, кажу! Раз... два... Ну, час уже й до діла братись... Як темно в пеклі... Сором, мій друже, сором... Солдат, а бач, злякався. А чого нам боятись? Якби й хто довідався, то влада ж у наших руках. І хто посміє нас питати? Але хто б міг подумати, що в старого стільки крові!
Лікар Ви чуєте?
Леді Макбет У тана файфського була дружина. Де вона тепер? Як, невже ці руки ніколи чистими не будуть? Та годі вже про це, мій друже, годі. Цей, переляк усе погубить.
Лікар Так, так. Ви довідались про те, чого вам не слід було знати.
Придворна дама Вона виказала те, чого не слід було говорити,- я цього певна. Тільки небу відомо, що вона знає.
Леді Макбет А рука й досі тхне кров'ю. Усім пахощам аравійським не відбити цього запаху в цієї маленької руки! Ох, ох, ох!
Лікар Як вона зітхає! Великий у неї тягар на серці.
Придворна дама Не хотіла б я мати в грудях таке серце, навіть якби одержала за це титул королеви.
Лікар Гаразд, гаразд.
Придворна дама Дай-то боже, щоб усе було гаразд.
Лікар Ця хворість — поза межами мого досвіду. Проте я знав людей, які блукали уві сні, але мирно померли на своїх постелях.
Леді Макбет Вимий руки. Надінь нічне вбрання. Чого ти такий блідий? Ще раз кажу тобі, Банко похований, йому вже не вийти з могили.
Лікар Он воно як.
Леді Макбет Лягай, лягай! Хтось стукає в браму. Ходім, ходім, ходім. Дай мені руку. Що зроблено, то зроблено. Лягай, лягай, лягай!

(Виходить)
Лікар Тепер вона ляже до ліжка?
Придворна
дама Відразу ж.
Лікар Чутки погані ширяться не марно.
Злі вчинки й до тривог лихих призводять.
А хворі душі хоч глухій подушці
Відкритись прагнуть. їй — духівника,
Не лікаря потрібно. Боже, боже,
Прости нас. Доглядайте ж пані пильно
Та гострих не давайте їй речей.
Так дивно це й для серця, й для очей...
Сказати я не смію, що подумав.
Придворна
дама Добраніч, лікарю шановний.
Виходять.
СЦЕНА 2
Поле поблизу Дунсінана.
Барабани і прапори.
Входять Менті с, Кетнес, Ангус, Ленокс і солдати.
Ментіс Англійці близько вже, ведуть Малкольм їх,
Малкольмів дядько Сівард та Макдуф.
Всі помстою горять. За їхнє діло
Святе на прю криваву та жахливу
І мертвий став би.
Ангус Стрінем їх край лісу
Бірнамського — ідуть вони туди.
Кетнес Чи йде також із братом Дональбайн?
Ленокс Напевне знаю — ні. Є в мене список
Усіх дворян. Син Сіварда між ними
Та юнаки, яким пора настала
Мужами стати.
Ментіс А тиран що робить?
Кетнєс Свій, Дунсінан, великий укріпляє.
Хто каже" ніби зовсім збожеволів,

А ті, що менш ненавидять його,
Безумною відвагою це звуть.
Та ясно всім*— розхитану державу
У шорах влади вже йому не втримать.
Ангус Відчув він, як до рук його прилипли
Таємні вбивства, заколоти мстять
За віроломство, з страху, не з любові
Йому коряться, й сан повиє на ньому,
Як велетня одежа на злодюжці-
Пігмеєві.
Ментіс Йому не зрозуміло,
Якими він колотиться чуттями,
Коли сам дух зачумлений його
Клене себе за те, що в нім живе.
Кетнєс Ходімо ж послужить тому, до кого
Обов'язок нас закликає, стріньмось
Із лікарем недужої вітчизни
І, щоб зцілить її, проллємо з ним
Всю кров свою.
Ленокс Чи стільки, скільки слід,
Щоб соком напоїть державний цвіт,
А плевели втопити. На Бірнам!
Виходять маршовим кроком.
СЦЕНА З
Дунсінан. Кімната в замку.
Входять М а к б є т, лікар і слуги.
Макбет Не хочу слухать — хай усі тікають.
Аж поки ліс не вирушить Бірнамський
На Дунсінан, я не боюсь нічого.
Малкольм? Хлопчисько цей? Чи не від жінки
Він народивсь? Мені віщали духи:
"Ніхто тебе з народжених жінками
Не подола". Біжіть, зрадливі тани,
До ласолюбів Англії! Твердий
Мій розум, і рука моя міцна,-

Мені бідг ніяка не страшна.
Входить слуга.
Бодай ти почорнів, бо як сметана,
І вигляд предурний, як в гусака.
Слуга Там десять тисяч їх...
Макбет Кого? Гусей?
Слуга Солдатів, сер.
Макбет Потри обличчя — й страх
Свій, боягузе, нарум'янь. Яких
Солдатів, блазню? Та бодай ти здох.
Так сполотнів, що кожного злякав би.
Яких солдатів, бовдуре?
Слуга Англійських,
Як ласка ваша...
Макбет Забирайся геть.
Слуга виходить.
Гей, Сейтоне! А втім, на серці тоскно
На згадку... Сейтоне! У цім бою
Чи піднесусь я, чи навік загину.
Пожив я досить. Шлях мого життя
Вже стелеться сухим, пожовклим листям.
Того ж, що прикрашає нашу старість,-
Любові, шани, друзів,— я не маю.
Лише глухі прокльони скрізь я чую
І лестощі, яких би не хотіло
І слухать бідне серце, та повинне.
Гей, Сейтоне!
Входить С є й т о н.
Септон Я тут.
Макбет Ну, що нового?
Септон Підтвердились донесення усі.
Макбет Я битимусь, покіль живого м'яса
У мене не лишиться на кістках.
Подай-но панцер.
Септон Ще не час, владарю.

Макбет Ні, вже пора.
Хай вершники об'їдуть всю округу
І боягузів вішають. Подай
Мій панцер.
Входить лікар.
Лікарю, ну, як там хвора?
Лікар То не проста хвороба, володарю,-
Рої видінь її тривожать спокій.
Макбет То вилікуй її. Хіба не можеш
Ти хворий дух зцілити, із корінням
Сум вирвать з пам'яті, із мозку стерти
Тривожні письмена і забуття
Солодке їй послати, знявши з серця
Тягар, очистивши від трути душу?
Лікар Лиш сам себе тут вилікує хворий.
Макбет То викинь ліки псам, отой непотріб!
(До Септона)
Надінь же панцер. Берло не забудь!
На коней! Лікарю, від мене тани
Мої тікають. Сейтоне! Жвавіше!
Якби ти, лікарю, міг дослідити
Країни сеї хворість, розпізнати
Недугу і здоров'я повернути.
Примусив би я славити тебе
Й саму луну.
(Намагаючися скинути панцер)
Це, Сейтоне, зніми.
Яким би проносним від тих англійців
Прочистити наш край? Ти чув про них?
Лікар О так. Чутки про королівські збори
Дійшли до нас.
Макбет
(показуючи Септонові на щит)
А це неси за мною.
Ні, смерті не страшний мені туман,-

Не йде ж Бірнамський ліс на Дунсінан.
Виходять усі, крім лікаря.
Лікар Якщо я вирвусь цілим звідсіля,
То вже сюди не повернуся я.
(Виходить)
СЦЕНА 4
Сільська місцевість біля Бірнамського лісу.
Барабани й прапори.
Входять Малкольм, старий Сівард і його син, Ментіс, Кет-
н є с, Ангус, Ленокс, Росе і солдати.
Малкольм Я вірю, друзі, близько день, коли
Оселі наші будуть у безпеці.
Ментіс В тім сумніву нема.
Сівард Що то за ліс?
Ментіс Бірнамський ліс.
Малкольм Хай воїни зрубають
З дерев гілля й несуть перед собою,-
Цим приховаємо чисельність війська
І ворога обдурим.
Солдати Зробим все.
Сівард Тиран, як видно, Дунсінан зміцняє,
Щоб витримати там облогу нашу.
Малкольм Остання це його надія. Всякий,
Великий і малий, де є можливість,
Від нього утікає, бо йому
Всі з примусу служили.
Макдуф Це хід справи
Покаже. Покладімося тепер
На хист військовий наш.
Сівард Надходить час,
Побачим — з нами хто чи проти нас.
Тут ні до чого мрії та гадання,
Все тільки битва вирішить остання.
Тож вирушаймо в бій.
Виходять.

СЦЕНА 5

Дунсінан. Подвір'я замку.

Входять Макбет, Сей тон і солдати з розгорнутими прапорами і барабанним боєм.

Макбет Знамена наші вивісить над муром.
Скрізь крики: "Йдуть!" Та замок наш міцний,
З облоги він сміється. Вороги
Із голоду й пропасниці подохнуть.
Якби до них лиш не перебігали
Зрадливці, ми б лице в лице їх стріли
Й давно вже їх прогнали б.
Жіночі крики за сценою.
Що за галас?
Сейтон Жіночий чути лемент, володарю.
(Виходить)
Макбет Я вже й забув, який на смак той страх.
А був же час, коли вночі від крику
Холонув я і від страшної казки
Волосся, як живе, на голові
Вставало. Та жахами ситий я
Й так зрісся з душогубними думками,
Що не злякать мене нічим.
Сейтон повертається.
Що там?
Сейтон Владарю, вмерла королева.
Макбет Коли б вона померла не сьогодні,
То іншого якогось дня, та мусить
Колись це статись... Завтра, завтра, заитра...
А дні дрібними кроками повзуть
Аж до останньої життя сторінки.
Всі "вчора" лиш освітлювали шлях
До тліну смерті. Гасни ж, куца свічко!
Життя — рухлива тінь, актор на сцені.
Програв, побігав, погаласував
Свою часину — та й пропав. Воно —

Це дурня казка, вся зі слів гучних
І геть безглузда.
Входить гонець.
Язиком прийшов
Плескать? Кажи, та швидше.
Гонець Мій владарю,
Доповісти повинен я, що бачив.,
Не знаю, як почать...
Макбет Кажи мерщій.
Гонець На пагорбку в дозорі я стояв.
І на Бірнам дивився, і раптом бачу —
Той сунеться на мене.
Макбет Брешеш, рабе!
Гонець Скарайте гнівом, вашим, як брешу!
Самі погляньте — за три милі звідси —
Йде ліс на замок...
Макбет Якщо це обман,
На першому ж суку живцем підвішу,
Щоб з голоду ти висох; якщо правда,
Тоді те саме ти зі мною зробиш.
Я втратив певність,— правдою дурив
Двозначною той біс: "Не бійся, поки
Бірнамський ліс не йде на Дунсінан".
А ліс пішов-таки на Дунсінан!
До зброї! Як правдива звістка ця,
То чи не все одно — ждать тут кінця
Чи десь! Байдужий став мені весь світ,-
То хай загине все за мною вслід!
На сполох бий! йди, смерте! Вітре, вий!
Зі зброєю кінець зустріну свій!
Виходять.
СЦЕНА 6
Дунсінан. Перед замком.
Барабани й прапори.
Входять Малкольм, старий Сівардтаїхнє військо з віттям.

Малкольм Прийшли ми. Скиньте геть щити зелені,
Хай ворог бачить нас.
(До Сіварда)
Шановний дядьку,
Ви й мій кузен — ваш благородний син —
Бій почнете, а я й Макдуф достойний,
Із нашим планом згідно, решту справи
На себе візьмемо.
Сівард Ну, що ж, прощайте!
Хай знищать нас до ночі вороги,
Як в нас перемогти нема снаги.
Макдуф Гей, голосніше, сурмачі* сурміть,-
Хай кров і смерть їх голосом гримить.
Виходять.
Сурми лунають далі.
СЦЕНА 7
Інша частина степу.
Гамір битви.
Входить М а к б е т.
Макбет Я мов ведмідь прикутий — не втекти,
Та від облави буду захищатись.
Де ж той, кого не жінка породила?
Бо іншим вбить мене несила.
Входить молодий Сівард.
Молодий
Сівард Хто ти?
Макбет Моє ім'я вжахне тебе.
Молодий
Сівард О ні,
Хоч хай воно з усіх імен пекельних
Найжахливіше.
Макбет Звуть мене Макбет.
Молодий
Сівард Сам чорт не міг би вигадать іменння
Огидніше.

Макбет Й страшніше.
Молодий
Сівард Брешеш ти,
Ненависний тиране! Я мечем
Це доведу.
Б'ються. Молодий Сівард падає мертвий.
Макбет Ти жінки лиш дитя,
Смішний для мене меч, немов пір'їнка,
В руках того, кого родила жінка.
(Виходить)
Гамір бою.
Входить М а к д у ф.
Макдуф Отам чутніше бій. З'явись, тиране!
Як ти впадеш не від мого удару,
То душі вбитих діток і дружини
Мені довіку не дадуть спокою.
Не можу я рубать нещасних кернів,
За гроші найнятих. Тебе, Макбете,
Протну мечем або його у піхви
Нещербленим сховаю. Ти десь тут,
Мечі гримлять — тут б'ється дужий воїн.
Зведи мене з ним, доле! Не прошу
Нічого більше.
(Виходить)
Гамір бою.
Входять Малкольм і старий Сівард.
Сівард Сюди, мілорде! Здавсь без бою замок.
Частина війська зрадила тирана.
Хоробро б'ються ваші тани мужні.
Бій до кінця схиляється, і близько
Вже перемога.
Малкольм Нам зустрівся ворог,
Що приєднавсь до нас.
Сівард Прошу до замку
Виходять.

Гамір бою.

СЦЕНА 8

Інша частина степу.

Входить Макбет.

Макбет Навіщо грати римського безумця
І, кинувшись на меч свій, умирати?
Ще поки бачу я живих, то краще
Вбивати їх.

Входить Макдуф.

Макдуф Стій, пес пекельний, стій!

Макбет З усіх людей лише з тобою стрітись
Не хтів би я. Йди геть. Вже досить крові
Твоїх у мене на душі.

Макдуф Тобі
Меч відповість, а слів мені бракує,
Щоб висловить, який мерзенний ти,
Кривавий нелюде!

Б'ються.

Макбет Марнуєш час.
Скоріш повітря ти мечем пораниш,
Ніж плоть мою. Бий краще по вразливих
Шоломах,— зачароване моє
Життя ніхто з народжених від жінки
Не зможе відібрати.

Макдуф Розчаруйся!
Нехай тобі твій пан, диявол, скаже:
Із лона материнського дочасно
Макдуфа вийнято.

Макбет Прокляття язику, що мовив це!
Слова твої мою зламали мужність.
Не вірю більше демонам підступним,
Які двозначними словами вміють
Вселяти в душу нам надії марні
І гублять нас. Не битимусь з тобою!

Макдуф То здайся, боягузе, і живи,

Щоб стать позорищем усього світу.
Як рідкісну потвору, твій портрет
Повісим на жердині ще й надпишем:
"Дивіться, ось тиран".
Макбет Ні, я не здамся,
Щоб порох з ніг Малкольма цілувати
І слухать черні буйної прокльони!
Хоч ліс Бірнама йде на Дунсінан
І хоч тебе не жінка народила,
А спробую, Макдуфе. Починай.
Мене боронить щит мій бойовий!
Будь проклят той, хто перший крикне: "Стій!"
Виходять б'ючись.
Гамір бою. Відступ. Сурми.
Входять з барабанним боєм і прапорами Малкольм, старий Сівард,
Росе та інші танв й солдати.
Малкольм Я сподіваюсь, друзі всі вернулись?
Сівард Навряд чи всі. Та бачу, перемогу
Не так-то й дорого ми здобули.
Малкольм А де ж Макдуф і де ваш син відважний?
Росе
(до Сіварда)
Ваш син, мілорде, борг бійця сплатив;
Допіру встигши з хлопця мужем стати,
Довів одвагу й доблесть у бою,
Поліг як муж.
Сівард його убито?
Росе Так,
Забрали з поля мертвим. Ви ж печалі
Не міряйте відвагою його,
Щоб не була й печаль така ж безмірна.
Сівард Його не в спину ранено?
Росе У груди.
Тепер він воїн господа! Коли б
Синів було у мене, як волосся,

То кращої б їм смерті не бажав.
Ось мій по ньому подзвін.
Малкольм Вартий він
Ще більшого, і я йому воздам.
Сівард Чого ждать більшого? Поліг він славно,
Свій борг сплатив. Господь хай буде з ним!
А ось хто втіху нам несе усім.
Входить Макдуф з Макбетовою головою.
Макдуф Вітання королю! Ти — наш король.
Ось голова тирана. Край наш вільний.
Круг тебе — пери, квіти королівства.
Серця їх із твоїм у згоді б'ються,
І всі їх голоси з моїм зіллються:
"Нехай живе Шотландії король!"
Всі Нехай живе Шотландії король!
Фанфари.
Малкольм Не зволікаючи, належно вам
Віддячимо за вияви любові.
Шановні таїш й родичі, віднині
Ви графи — ще в Шотландії ніхто
Такого титулу не мав. Нам треба
(Щоправда, це так швидко не зробити)
На батьківщину повернути друзів,
Що від недремної втекли сваволі.
Скарати посіпак усіх тирана
І королеви-відьми,— чув, вона
На себе зважилась накласти руки.
Здійснити це, а поступово* інше,
Все, що належить, маєм на меті,
Хай нам поможуть небеса святі.
Всім дякуєм. Запрошуєм у Скон,
Де нас благословлятимуть на трон.
Сурми.
Всі виходять.

Примітки

Четверта з великих трагедій Шекспіра була створена в 1604-1606 рр., найвірогідніше— 1606 р. Про це зокрема свідчить прозорий натяк у 2 сцені II дії на злободенну подію, судовий процес священика-єзуїта Гарнета, пов'язаний з відомою Пороховою змовою, який розпочався наприкінці березня 1606 р. Перша вистава трагедії відбулася в липні чи серпні того ж року в театрі "Глобус", а потім при королівському дворі. За життя Шекспіра цей твір не друкувався, вперше він з'явився друком in folio 1623 р. Деякі шекспірознавці-текстологи (Кеннет М'юїр, Д. Довер Вілсон та інші) вважають, що текст "Макбета" — один з найгірших у F, з численними пропусками й помилками. Щоправда, висловлюються й інші думки, наприклад, Г. Б. Гаррісон у передмові до видання "Макбета" в серії "The Penguin Shakespeare" свідчить, що друк у F підготовлений старанно. Але всі дослідники звертають увагу на те, що текст "Макбета" значно коротший за тексти інших драм Шекспіра початку XVII ст.: у ньому близько двох тисяч рядків, тоді як у "Гамлеті" — близько чотирьох тисяч, а в "Отелло" й "Королі Лірі"-близько трьох з половиною. Очевидно, у F був надрукований текст, підготовлений до вистави, з відповідними скороченнями.

Ще одна текстологічна проблема полягає, в тому, що деякі сцени й фрагменти трагедії відрізняються за мовою і стилем, а також за художнім рівнем. Було встановлено, що епізоди з Гекатою і відьмами в 5 сцені III дії і в 1 сцені IV дії текстуально збігаються з драмою-феєрією Т. Мідлтона "Відьма", яка дійшла до нас у рукописі. Деякі дослідники знаходять руку Мідлтона також у інших сценах твору і таким чином висувають його в "співавтори" Шекспіра, зокрема приписують йому скорочення "Макбета" для сцени зі включенням кількох власних фрагментів. Але цілком можливо й те, що театр "Глобус" за своєю ініціативою використав у постановці трагедії фрагменти з п'єси Мідлтона, яка не мала успіху у глядачів. [565]

Основним джерелом для "Макбета" були всі ті ж "Хроніки Аліглії, Шотландії та Ірландії" Р. Голіншеда. Макбет — історична особа:

полководець і родич шотландського короля Дункана, він 1040 р. вбив його і сам коронувався, сімнадцять років правив краТною і загинув 1057 р. в боротьбі з Малкольмом, сином Дункана. Макбет виявив себе мужнім і розважливим монархом, але пізніші хроністи (А. Вінтоун, Г. Боецій) знизили його образ і внесли в його життєпис легендарно-міфологічні моменти ("віщі сестри", що пророкують Макбету майбутнє, воїн, "не народжений жінкою", який його вб'є, Бірнамський ліс, що рушає па замок Дунсінан). Усе це перейшло у хроніку Голіншеда, на якій засновується сюжетна канва Шекспірової трагедії. Та разом з тим Шекспір піддав сюжет значній переробці, виходячи із своїх ідейно-естетичних завдань і даючи волю художньому домислу. Так, для сцени вбивства короля Дункана він використав давніший епізод хроніки Голіншеда, вбивство шотландського короля X ст. Дуффа його полководцем Допальдом. Повністю витворений Шекспіром образ леді Макбет, про яку у Голіншеда одним реченням говориться, що вона "розпалювала" честолюбство свого чоловіка. Проте не будемо порівнювати трагедію з хроніками, тим більше, що Шекспірів "Макбет" — не історична драма з раннього шотландського середньовіччя, а твір, проблематика, весь ідейпо-художній світ якого породжені насамперед сучасністю драматурга, добою Ренесансу та її кризою. За своєю фабулою та її джерелом "Макбет" зближається з історичними хроніками Шекспіра, але за змістом та жанровою структурою це зовсім інший твір. У хроніках Шекспіра передусім цікавило державно-політичне —життя країни, як воно проявлялося в політичних суперечностях і бориннях, а в трагедіях на перший план виходить суто людський зміст, уже по-іншому пов'язаний з суспільним життям та історією, переважно через глибинні колізії і конфлікти морального характеру. Функціональна специфіка трагедії, принаймні в класичні періоди її розвитку, й полягає у тому, що вона, ставлячи проблеми людської поведінки, звертається передусім до людського сумління і найперше своє призначення вбачає в тому, щоб вражати, тривожити його, доводячи до крайньої напруги, таким шляхом досягати благотворного впливу на психіку людини, "очищати" її помисли й почуття. "

Основний зміст "Макбета", як і інших великих Шекспірових трагедій початку XVII ст., пов'язаний з кризою ідеології ренесансного гуманізму. Тут з могутньою художньою силою виражено ще один з істотних аспектів названого явища — кризу ренесансного індивідуалізму, який був одним з наріжних каменів ідеології Відродження. Звільняючись від пут феодально-корпоративної системи середньовіччя, людина Відродження усвідомлювала себе як самодостатню духовну й моральну силу, котра стверджує себе, свою "богорівність" у великих діяннях. Причому гуманісти вважали, що розумна й доброчесна природа людини іманентно спрямовує її по шляху добрих помислів та вчинків. Але хід суспільно-історичного життя неухильно заперечував ці постулати гуманістичної ідеології, руйнував наївно-оптимістичну й на свій лад догматичну віру в природжену доброту й розумність людської натури. Відповідно ренесансний індивідуалізм дедалі частіше обертався своєю темною, "демонічною" стороною,— насиллям і тиранією, аморальністю і підступністю, дикими оргіями хижацьких апетитів, [666] ексцесами непомірного честолюбства. Зазнав краху ідеал ренесансної особистості-героїчної, гуманної, одухотвореної, спрямованої до добрих діянь, що стверджують високу гідність людніш, натомість приходило нове розуміння людської природи як складної й суперечливої, здатної і до добра, і до зла.

Все це яскраво зображено в трагедії "Макбет". Можна погодитися з тим, що в ній великий драматург "дає найповнішу характеристику індивідуаліста" (Дж. К. Уолтон), але не індивідуаліста взагалі, а певний його історичний тип, що перебуває в стані кризи. Глибинну основу образу Макбета становить нове, сказати б, амбівалентне розуміння життя й людини, про яке щойно йшлося. На самому початку трагедії його формулюють "віщі сестри", відьми: "Є зло в добрі, добро у злі; Летім мерщій в туманній млі". Власне, це філософсько-моральний лейтмотив твору, незабаром він зринає в роздумах Макбета, враженого тим, як швидко здійснилася перша частина віщування відьом і він став кавдорським таном ("Ні злом не може бути, ні добром Ця заохота надприродна"), і потім ще пробивається неодноразово, хоч уже не в афористичних формулюваннях.

Своєрідністю образу Макбета, в якому найповніше й найвиразніше втілилось це нове розуміння людини, що з'явилося в Шекспіра на початку XVII ст., визначається своєрідність структури даної трагедії. В ній на відміну від трьох попередніх немає протагоніста, носія доброго начала, якому протистоїть антагоніст, як це маємо в "Гамлеті" (Гамлет — Клавдій), найвиразніше в "Отелло" (Отелло — Яго). В трагедії "Макбет" протагоніст і антагоніст злиті в образі центрального героя, який спершу виступає носієм протилежних начал. І цим образ Макбета, який став кривавим тираном, відрізняється від однозначно негативних образів, таких "геніїв зла", як Річард III, Яго, Едмуид. Відповідно немає в трагедії боротьби протагоніста й антагоніста, за якою стоїть боротьба добра і зла,— вона переноситься у внутрішній світ Макбета, її ареною стає його свідомість і нечисте сумління. Щодо леді Макбет, то це не антагоніст, не "злий геній" долі чоловіка, як іноді визначають її функціональну роль, вона скоріше відіграє роль своєрідного каталізатора процесів у свідомості й душі Макбета, котрі призводять до торжества зла.

Безперечно, Макбет веде походження від ренесансних індивідуалістів, які вбачали найвищу мету і ледве не сакральний сенс свого життя в ствердженні й звеличенні своєї особистості, в повному виявленні закладених у ній можливостей. Самому собі — і небезпідставно —Макбет здається завершеним утіленням воїнської доблесті, і у нього з'являється бажання увінчати себе королівською короною,— не тільки тому, що він належить до королівського роду, а й за "природним правом" найдоблеснішого серед доблесних, пайдостойнішого серед достойних, яке визнавалося гуманістичною ідеологією Відродження. Честолюбство є домінуючою рисою в Макбетовому характері, сам він говорить, що в цьому "основний нерв" його життя, і воно ж, як передчуває герой, занапастить його. На шляху до самоствердження Макбета постає складна перешкода: він не може заволодіти короною, не вчинивши злочину, не вбивши короля Дункана. Це рішення дається героєві не просто, бо від природи він добра людина; як каже леді Макбет, "...всмоктав ти надмір людяності разом Із молоком, щоб вибрать [667] шлях короткий". Макбетова душа стає ареною тяжкої

боротьби, в якій стикаються людяність з честолюбством, а в широкому плані — дві протилежні моралі, дві точки зору на людину та її сутність.

Другу з них, в якій індивідуалізм переходить у войовничий антигуманізм, що межує зі "звірячою мораллю", виражає леді Макбет. За її логікою, бути людиною — це значить бути готовим на найжахливіший учинок заради досягнення честолюбної мети. Відповідаючи на її докори, Макбет заявлпє: "Я смію все, що можуть люди сміти. Хто сміє більше, той вже не людина". Герой трагедії приймає доводи дружини, її мораль, бо в душі вже схилився до них, спонукуваний честолюбством. Він підступно вбиває короля Дункана і стає на шлях, з якого немає вороття. Шлях, яким віднині йде Макбет,— це шлях кривавого тирана, котрому не залишається нічого, як убивати й убивати, аж поки стає ясно, що вбивати треба всіх. Шекспір тут не тільки виявляє цю страхітливу логіку політичної боротьби, викликаної узурпацією влади (з цим ми вже зустрічалися в його історичних хроніках), а передусім глибоко розкриває морально-психологічні аспекти трагедії свого героя.

Вбивство Дункана несподівано для Макбета докорінно міняє його становище в світі, і геніальність Шекспіра з особливою переконливістю проявляється в тому, як тонко й глибоко розкриває він цю зміну, де нероздільно діють об'єктивні й суб'єктивні чинники. Заколовши Дункана, Макбет, за його словами, "зарізав сон, і більше тан кавдорський Не буде спать". Зміст цієї незвичайної шекспірів-ської метафори проясняється контекстом п'єси і зрештою зводиться до того, що Макбет поставив себе поза людьми й людським світом і водночас звалив на себе непосильний моральний тягар. Взаємини з людьми все більше зводяться у нього до "механіки вбивств", з'являється і катастрофічно зростає відчуження, яке призводить до розпаду особистості Макбета і його загибелі. Зрештою Шекспір, переглядаючи у світлі трагічного історичного досвіду концепцію ренесансного індивідуалізму, з великою художньою силою показує, як крайній індивідуалізм веде до самознищення визначної особистості.

Хоч коротко слід сказати й про образ леді Макбет, місце й роль якого у творі визначаються по-різному. Зокрема, поширене трактування, за яким леді Макбет — це "злий геній" в житті головного героя, інспіратор його злочинних дій. Це не зовсім так, бо задум здобути корону, як видно з тексту, належить її чоловікові, вона скоріше виступає його спільницею, підтримує його волю і рішучість. Не менш честолюбна, вона хоче увінчати свою жіночу вроду короною королеви, в цьому її манія, її одержимість. На відміну від чоловіка, леді Макбет не знає вагань і моральних мук, залізна воля робить її натурою навдивовижу цільною і якоюсь нелюдською, демонічною. Проте сама людська природа, незалежно від волі й свідомості цієї жінки, не витримує непомірного тягаря й ламається: леді Макбет божеволіє і передчасно помирає.

Боротьба добра і зла, магістральна тема трагедій Шекспіра початку XVII ст., в "Макбеті" знаходить своєрідне вирішення. Оскільки тут немає протагоніста й антагоніста і вони якоюсь мірою поєднуються в самому Макбеті, то в ході того, як у ньому перемагає зло і він перетворюється на страшне лихо для країни, носіями добра в дедалі більшій мірі стають ті, що вступають у боротьбу протії [668] Макбета, врешті-решт увесь народ Шотландії. Більше того, сама природа постає проти торжества зла, проти кривавої тиранії,— такий символічний підтекст знаменитої сцени, коли "Бірнамський ліс іде на Дунсінан". Як зазначає англійський шекспірознавець Д. Холоуей, воїни з віттям дерев дуже нагадували Шекспіровим сучасникам заклечані святкові процесії сільських громад, які відбувалися навесні й мали колись ритуальне значення.

З розглянутих особливостей трагедії "Макбет" витікає своєрідність її фіналу з його подвійним звучанням. З одного боку, тут загибель головного героя — це падіння в чорну безодню без морального очищення чи просвітленого примирення, що знаходимо у фіналах трьох попередніх трагедій, і ця безпросвітність, цей морок справляють гнітюче враження. З другого боку, у фіналі "Макбета" всі сили, що об'єдналися в боротьбі проти тирана, здобувають перемогу, і це надає фіналу оптимістичного звучання. І можна погодитися з дослідниками, які

кажуть, що хоч трагедія про Макбета показує страшну силу зла, це все-таки найоптимістичніша з чотирьох великих Шекспірових трагедій.

У Росії перший переклад "Макбета" з'явився 1830 р., але зроблений він був А. Ротчевим з німецького перекладу Ф. Шіллера. 1831 р. у Харкові ректор місцевого університету І. Я. Кронеберг опублікував брошуру "Макбет", яка була першою вітчизняною науково-критичною працею про цю трагедію. Протягом XIX ст. з'явилося ще кілька перекладів трагедії російською мовою, які мали поширення і на Україні (М. Б. Вронченка, того ж Кронеберга, Ф. М. Устрялова та інші). Першим до перекладання "Макбета" українською мовою взявся на початку 70-х рр. минулого століття Юрій Федькович, але це був вільний переклад на основі німецького посередника. (На початку 1860-х рр. трагедію перекладав Панас Мирний з російського перекладу Кронеберга, але робота ця не була завершена). Перший переклад "Макбета" з оригіналу зробив П. Куліш десь між 1882 і 1886 рр.; він був видрукуваний 1900 р. у Львові окремою книжкою за редакцією і з передмовою Івана Яковича Франка. Загалом Франко позитивно оцінив переклад, проте зазначив, що "до тої сили і різнорідності тонів, якою відзначається англійський оригінал, їй (спробі перекладу.— Д. Н.) ще дуже і дуже далеко". Відомо також, що на початку 1898 р. "Макбета" почала перекладати Леся Українка, але далі перших трьох сцен справа не пішла.

На українській сцені "Макбет" з'явився вже після Великої Жовтневої революції. Перша його постановка була здійснена Лесем Курбасом 1920 р. в Державному мандрівному зразковому театрі у Білій Церкві. У квітні 1924 р. "Макбет" був знову поставлений Курбасом у театрі "Березіль"; це була підкреслено авангардистська вистава, яка не мала успіху у глядачів. Згодом театри республіки неодноразово зверталися до цієї трагедії Шекспіра. Помітною подією українського театрального життя стала вистава "Макбета" в Донецькому державному драматичному театрі ім. Артема, здійснена режисером В. Васильком 1938 р. На рівні сучасних вимог ця Шекспірова трагедія була відтворена українськими радянськими перекладачами Юрієм Корецьким та Борисом Теном. [669]

ПРИМІТКИ ДО "МАКБ'ЕТА"

С. 345. Геката — див. приміт. до с. Щ.

Три відьми.— В хроніці Голіншеда згадується, що перед Макбетом з'явилися не "звичайні відьми": "То були три віщі сестри —тобто богині долі..." Так про них далі й говориться в трагедії.

С. 346. Форрес— місто в північній Шотландії, де здавна був королівський замок.

Сержант-так у середні віки називалися дрібні васали, які не мали рицарського звання.

С. 347. Гармати, що заряд подвійний мають...— Анахронізм: гармат у XI ст. ше не було.

С. 348. Тан— давній шотландський титул, відповідний англійському лорду.

Беллона — богиня війни у давньоримській міфології.

Сент-Кольм — монастир па острові інчколм біля західного узбережжя Шотландії.

С. 349. Алеппо (Халеб) — місто в Сірії. Згадка про дійсне плавання корабля "Тигр" із Лондона в Тріполі у 1604 р. Тріполі у той час — гавань Алеппо.

...щур той без хвоста...— За повір'ям, відьми обертаються на щурів, тільки безхвостих.

С. 350. Гламіський тан,— спадковий титул Макбета. В Шотландії зберігся донині замок Гдаміс. Щодо Кавдорського танства, то його в Шотландії не було.

С. 355. Кемберленд — графство в північній Англії, було леном шотландських королів. Спадкоємець престолу ставав принцом Кемберлендським. У давній Шотландії королів обирали, але обов'язково з королівського роду. Макбет належав до нього, і проголошення Малкольма принцом Кемберлендським перекреслювало його надії отримати коропу законним шляхом після смерті Дункана.

С. 359. ...голе немовля на крилах вітру..-.-.Неясний образ, який по-різному тлумачиться коментаторами. Можливо, це алегорія .невинної жертви.

С. 360. їх розум перегонним кубом стане.— Мається на увазі перегонний куб алхіміків.

С. 363. Лихий Тарквіній до своєї жертви...— Легендарний давньоримський царевич Секст Тарквіній збезчестив свою гостю Лукрецію, і та заподіяла собі смерть. Див. поему "Лукреція".

С. 366. А, це дворушник, що присягався на обидві сторони проти кожної.— Англійські коментатори Д. Вілсон і К. М'юїр вбачають у цьому пасажі [670] натяк на злободенну справу священика-єзуїта Генрі Гарнета, який підтримував і надихав учасників Порохової змови, котрі хотіли висадити в повітря парламент разом з королем Яковом I. На суді Гарнет заявив, що "молився за успіх великої акції, пов'язаної зі справою католиків", але & той же час твердив, що це не стосувалося Порохової, змови.

С. 368. Горгона (тр. міф.) — жінка-потвора зі зміями замість волосся; обертала на камінь усіх, хто на неї дивився.

С. 372. Скон — абатство і коронаційний замок шотландських королів на північ від Перта, столиці Шотландії до другої половини XV ст. Колмекіл (Kolrnes-hiTt)-острів біля західного узбережжя Шотландії, на якому була усипальниця шотландських королів X-ХГ ст.

С. 375. / знічується перед ним мій геній, Як перед Цезарем колись Антоній.— Як розповідає Плутарх у "Порівняльних життєписах", один єгипетський віщун сказав Антонію: "Твій демон (інакше, "геній", "дух, що оберігає людину") боїться демона Цезаря і, будучи сміливим і високим, коли він сам, стає боязким і нерішучим, коли наближається до цього демона".

С. 382. Немає ж місця,-— За повір'ям,, пр.ивида бачить лише той, до кого він з'явився.

С. 38.4. ЇЇІрканський тигр — див. приміт. до с. 48.

С. 385. Сцена 5.— Більшість шекспірознавців вважає, що ця сцена є пізнішою вставкою, написаною Т. Мідлтоном.

С. 386. Ахерон (гр. міф.)-ріка мертвих у підземному царстві. Хай з рога місяця сплива...— В давнину вірили, що з місяця спливає отруйна піна (virus lunare), яка краплями падає на землю.

С. 387. Так доброзичливо Едвард поставивсь...— Мається на увазі англійський король Едвард Сповідник (1042-1066).

Нортемберленд — графство на півночі Англії,, біля шотландського кордону. Тут ідеться про старого графа Нортемберлендського і його сина Сіварда.

С. 388. Гарпії (гр. міф.)-богині вихору, потворні істоти з пташиним тілом і жіночим лицем.

...що де знайшла, Кидай кожна до котла.— Численні деталі з "кухні' відьом" збігаються з наведеними в книзі Р. Скотта "Викриття мистецтва відьом" (1584) та в інших демонологічних виданнях того часу. Але чимало Шекспір міг узяти і з поширених тоді народних повір'їв.

С. 300. Перший привид у шоломі (в оригіналі: "голова в шоломі" — an Armed Head).— Це голова самого Макбета, яку зітне. Макдуф,. і— звідси застереження цього привида: "Макбет, Макдуфа уникай".

Другий привид-закривавлене дитя.— Це Макдуф-, який не був народжений, а вийнятий зі розрізаного лона матері. [671]

Третій привид — дитя з короною на чолі і гілкою в руці.— Це Малкольм, солдати якого підуть на приступ замку Макбета, замаскувавшись гілками з Бірнамського лісу (і таким чином на Дунсінан "зрушить ліс Бірнамський").

С. 391. Привиди восьми королів... За ними йде дух Банко.— Вважалося, що Стюарти, династія шотландських королів, походять з роду Банко. Останній з них у процесії — Яків VI, він же й англійський король Яків I, який тримає в руках дзеркало, де відбиваються тіні майбутніх королів династії Стюартів.

С. 392. ...в них подвійні Держави, берла ще й потрійні навіть! — Подвійні держави — емблеми коронації шотландськими й англійськими королями. Хто коронувався англійським королем, ставав також королем Ірландії, на що вказують потрійні берла.

С. 406. До ласолюбів Англії! — Шотландцям, життєвий уклад яких відзначався спартанською суворістю, англійці здавалися ласолюбами.

С. 407. Гей, Сейтоне! — Сейтони були спадковими зброєносцями шотландських королів.

С. 412. Керни — легка ірландська піхота.

С. 413. Навіщо грати римського безумця І, кинувшись на меч свій, умирати? — Подібною смертю покінчили, програвши вирішальні битви, кілька героїв римської історії — Катон Утічський, Марк Брут, Марк Антоній та інші.

С. 415. Запрошуєм у Скон, Де нас благословлятимуть на трон.— Малкольм Канмор був королем Шотландії з 1057 по 1093 р.

Дмитро НАЛИВАЙКО